

EERLOZE NEDERLAAG

KONING CONTRA KABINET
MINISTERS OP DRIFT
SMAAD OP HET VAANDEL
VAL VAN EEN STAD
DIEZELFDE SPOORWAGON
HYENA HEEFT HAAST
FRANKRIJK UITGETELD

16

Daags nadat de eerste paar duizend dodelijk vermoeide Engelse soldaten in de haven van Duinkerken waren ingescheept, capituleerde het Belgische leger. Koning Leopold, die zich vanaf het begin van de Duitse aanval allereerst opperbevelhebber van de Belgische strijdkrachten had gevoeld en pas daarna koning, begaf zich in gevangenschap in zijn paleis te Laeken. Hij verkoos, zoals hij het stelde, het lot van zijn soldaten te delen. De Belgische ministers, evenals een deel van de parlementsleden, verbleven in Frankrijk met de bedoeling, zoals ook de Nederlandse regering gedaan had, de strijd voort te zetten. Een heftige, vele dagen — en soms nachten — durende reeks debatten tussen koning en regering was ten einde. Het eerste hoofdstuk van het onverkwikkelijke drama dat in België 'de koningskwestie' zou gaan heten en het land vele jaren in beroering zou houden, was afgesloten.

In Frankrijk ging de strijd tegen de oprukkende Duitse legers nog enkele weken voort. Binnen een week na het hernieuwde Duitse offensief verliet de regering Parijs; vier dagen later trokken Hitlers soldaten zegevierend de Franse hoofdstad binnen. De totale ineenstorting van de Franse verdediging kondigde zich aan. Niet slechts in militair opzicht stond Frankrijk aan de rand van de afgrond. De regering — op de vlucht via Tours in Bordeaux beland — bezat geen enkele kracht meer. De verdeeldheid en het wantrouwen tussen de ministers onderling namen van dag tot dag toe. Nadat verschillende pogingen van Churchill om te redden wat er nog te redden viel mislukt waren, kwam op 16 juni het einde. Toen steeds meer ministers op capitulatie gingen aandringen, diende de uitgeputte premier Reynaud, die met zijn ministers naar Noord-Afrika had willen gaan, zijn ontslag in; zijn opvolger Pétain wendde zich zonder dralen tot de Duitsers met het verzoek om capitulatievoorwaarden.

De roemloze strijd was gestreden. Roemloos was ook de 'plechtigheid' die enkele dagen later plaatsvond in het bos van Compiègne: een capitulatie op dezelfde plaats en in dezelfde spoorwagon als waar de Duitsers bijna tweeëntwintig jaar geleden hun nederlaag hadden moeten erkennen.

Dat inmiddels Italië het nuttig geacht had het al verslagen Frankrijk in de rug aan te vallen, was op dat moment van geen enkele betekenis meer. Wél van belang was het toen schijnbaar onbetekende voorval dat enkele uren na het optreden van het kabinet-Pétain een zo goed als onbekend Frans generaal, die weinig meer dan een week onderstaatssecretaris van oorlog in de regering van Reynaud geweest was, naar Engeland uitweek: Charles de Gaulle.

A.H.P.

Foto-archief Spaarnestad

KONING CONTRA KABINET

DR. A. W. WILLEMSSEN

Verontrust door berichten over Duitse troepenconcentraties, was het Belgische kabinet in de nacht van 9 op 10 mei in zitting bijeengebleven, in gespannen afwachting of het ditmaal ernst zou zijn dan wel opnieuw een vals alarm. Om half vijf werd vernomen dat Nederlandse vliegvelden gebombardeerd werden en even later zag men de eerste Duitse bommenwerpers over Brussel vliegen. Om half negen bracht de Duitse ambassadeur in Brussel een bezoek aan Spaak, de Belgische minister van buitenlandse zaken, om hem een Duits memorandum te overhandigen, waarin de Belgische regering ervan beschuldigd werd de neutraliteit voortdurend geschonden te hebben ten voordele van Engeland en Frankrijk.

Toch had de Belgische regering door een strikte neutraliteitspolitiek gepoogd het land buiten de oorlog te houden. Ze was hierin gesteund door vrijwel de gehele bevolking en door alle politieke partijen, ondanks de ingewikkelde tegenstellingen die er steeds waren geweest. De grote verontwaardiging over de Duitse inval kwam onder meer tot uitdrukking in de roerende eensgezindheid waarmee het Belgische parlement de verklaringen toelichtte, waarin de regering in de middag van de tiende mei voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat de Duitse overval hekeld. Eerste minister Pierlot verklaarde dat geen vrede gesloten zou worden, voordat de Belgische onafhankelijkheid volledig hersteld zou zijn. Spaak deed verslag van de ontwikkelingen van de laatste dagen op het politieke vlak, in het bijzonder van zijn onderhoud met de Duitse ambassadeur. Koning Leopold III had zich toen reeds — na een korte bijeenkomst met de leden van zijn regering — naar zijn hoofdkwartier in het fort Breendonk begeven om als opperbevelhebber daadwerkelijk leiding te geven aan de operaties van het Belgische leger. Bij hem had in deze dagen zijn militaire functie voorrang boven zijn taak als staatshoofd. De gevolgen die dit in de nabije en de verdere toekomst zou hebben, konden moeilijk worden voorzien.

De Belgische regering vergaderde na de inval iedere dag, maar kon tijdens de strijd in feite weinig doen. Al spoedig rees de vraag waar ze zich moest vestigen als Brussel bezet dreig-

de te worden. De keus viel op Oostende. Terstond werden verschillende regeringsdiensten daarheen overgebracht. Op 14 mei kreeg de minister van koloniën, de Vleeschauwer, opdracht zich naar Oostende te begeven; op 16 mei arriveerden de overige leden van het kabinet in deze plaats. Spaak was in Parijs geweest om van de Franse regering garanties te krijgen inzake de toekomst van België, maar hij had van de Franse minister-president Reynaud slechts verwijten te horen gekregen over België's neutraliteitspolitiek.

Op 10 mei nam de politie een groot aantal personen in verzekerde bewaring, volgens lijsten die door de staatsveiligheidsdienst al in de jaren voor de oorlog waren aangelegd om aldus een vijfde colonne (of althans een potentiële vijfde colonne) uit te schakelen. Er werden tien- tot twaalfduizend aanhoudingen verricht. Eind april was vanwege de regering opdracht uitgegaan om alle verdachten die op de lijsten vermeld waren, in geval van oorlog dadelijk te arresteren. De lijsten waren veelal op zeer willekeurige wijze samengesteld. Er kwamen op voor: leden van het Vlaams Nationaal Verbond (Vlaams-nationalisten), van wie de staatsveiligheidsdienst verwachtte dat ze, zoals in de Eerste Wereldoorlog, zouden pogen met Duitse hulp autonomie voor Vlaanderen te verwerven, Vlaamse oud-strijders uit de Eerste Wereldoorlog, die vooral actief waren geweest in de bestrijding van het Frans-Belgisch militair akkoord, verder Vlaamsgezinden van allerlei pluimage die om de een of andere reden op een lijst waren gezet door franskiljonse politieautoriteiten, voor wie iedere flamingant een potentiële verrader was, leden van het Verdinaso (het Verbond van Dietse Nationaal-Solidaristen, een autoritaire organisatie, opgericht door Joris van Severen en van extreem anti-Belgisch in de beginjaren dertig geëvolueerd naar fervent Belgisch patriottisch bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog), rexisten, communisten en in België gevestigde Duitsers, onder wie zelfs uitgeweken Duitse joden. De arrestaties waren willekeurig; sommige leidende figuren uit rechts-autoritaire organisaties werden gearresteerd, andere bleven op vrije voeten. Het merendeel bestond uit klein-plaatselijke grootheden. Twee- tot drieduizend arrestanten werden uiteindelijk afgevoerd naar Frankrijk. Tot hen behoorde Leon Degrelle, de leider van de belangrijkste Waalse fascistische beweging. Er deed zich met één gevangentransport een drama voor. Het belandde in Abbeville en werd daar

opgesloten in een kelder. In de paniek van de Duitse doorbraak ging een dronken Franse officier met zijn soldaten op 20 mei op eigen houtje aan het fusilleren. Eenentwintig gevangenen werden aldus vermoord. Onder hen was Joris van Severen, de leider van het Verdinaso, die zich van een fervent tegenstander van de Belgische staat ontwikkeld had tot een vurig Belgisch patriot. Door tal van invloedrijke personen was gepoogd zijn vrijlating te verkrijgen, tevergeefs, hoewel de eerste minister en de minister van justitie hadden beloofd hem in vrijheid te doen stellen. Van Severen poogde moedig een einde aan de moordpartij te maken, maar werd toen zelf neergeschoten.

Evenals in Nederland, deden ook in België de wildste geruchten de ronde over vermomde parachutisten, over verraad, over het werk van een vijfde colonne. Wel was de *Abwehr* actief en werden achter de Belgische linies agenten ingezet, maar veel had dit niet te betekenen. Van een vijfde colonne van Belgische staatsburgers was hierbij bovendien geen sprake.

Toen de Duitsers verder oprukten, ontstond bij de bevolking een steeds groeiende paniekstemming. Er heerste een collectieve angstpsychose, waarin geruchten over sabotage en Duitse wredeheden welig tierden. Honderdduizenden Belgen sloegen op de vlucht, naar Frankrijk of de Belgische kust. De regering gaf opdracht dat alle niet-gemobiliseerde mannen tussen 18 en 35 jaar zich op eigen gelegenheid naar Frankrijk moesten begeven om niet in Duitse handen te vallen. Dit versterkte de vluchtpsychose alleen maar. Er waren uiteindelijk bijna twee miljoen Belgen op de vlucht. De volksverhuizing liep de regering totaal uit de hand en vormde een hindernis voor de troepentransporten.

Al na enige dagen begonnen zich tussen regering en koning meningsverschillen te openbaren. Op 14 mei, dag de na de Duitse doorbraak bij Sedan, had eerste minister Pierlot een onderhoud met Leopold in diens hoofdkwartier. Pierlot drong er bij de koning op aan de Belgische troepen in zuidwestelijke richting, naar Frankrijk, te laten terugtrekken. Leopold weigerde dit. Hij wees erop dat dit militair onmogelijk was en dat hij bovendien geen vrijheid van handelen had, omdat hij in dezen de bevelen van de geallieerde opperbevelhebber moest afwachten. Sedert 12 mei stond Leopold onder het bevel van de geallieerde opperbevelhebber, generaal Ga-

Twee hoofdrolspelers in het conflict dat na de Duitse inval in België ontstond tussen vorst en kabinet: koning Leopold III en Spaak, de minister van buitenlandse zaken.

melin. De eerste minister kreeg de hem sterk verontrustende indruk dat er in het hoofdkwartier een zeer defaitistische stemming heerste. Een generaal had luidop verkondigd dat de veldtocht in acht dagen afgelopen zou zijn. Het scheen Pierlot toe dat de strategische opvattingen van de koning hierbij aansloten. Pierlot vermoedde dat Leopold zijn troepen zou willen terugtrekken in een bastion rond Zeebrugge. Hierdoor zou het contact met de Fransen en de Engelsen verloren gaan. In hoeverre de koning inderdaad plannen in deze richting heeft gehad is niet duidelijk geworden. Hij heeft ze in ieder geval niet uitgevoerd. Voorts had, naar Pierlot de volgende dag aan Spaak meedeelde, de koning gezegd dat België niet hetzelfde oorlogsdoel had als Frankrijk en Engeland. De enige plicht die het tegenover de bondgenoten had, was de verdediging van het eigen nationale territorium.

Op 16 mei hadden Pierlot, Spaak en de minister van landsverdediging, generaal Denis, in het fort Breendonk een langdurig onderhoud met de koning. De ministers werden bijzonder geschokt door de in hun ogen defaitistische stemming op het hoofdkwartier, waarin, meenden ze, ook de koning deelde. Leopold had evenwel een zeer heldere en vooruitziende kijk op de ontwikkeling van de militaire situatie. Hij voorzag — in tegenstelling tot generaal Gamelin — dat de Duitsers niet

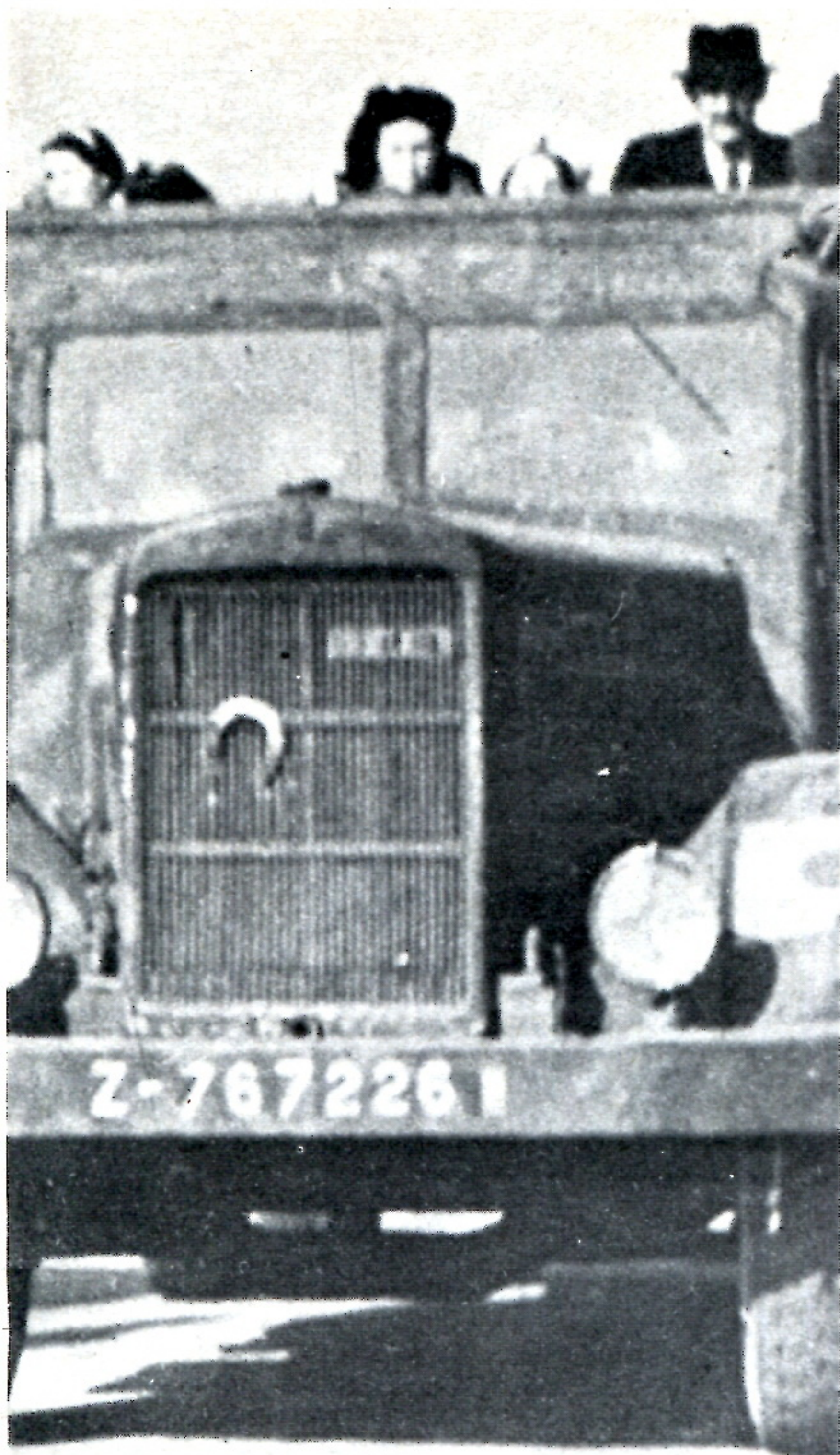
rechtstreeks naar Parijs zouden oprukken, maar integendeel zouden doorstoten naar de zee. Evenals Pierlot twee dagen geleden, drongen de ministers aan op een terugtocht in zuidwestelijke richting. De koning weigerde opnieuw. De belangrijkste militaire adviseur van de koning, generaal van Overstraten, was nu en ook later voorstander van een terugtocht in een bastion rondom Zeebrugge. Leopold zelf schijnt gewaagd te hebben. De ministers, in tegenstelling tot de koning ervan overtuigd dat Frankrijk de strijd nooit zou opgeven, verweten hem dat hij te passief optrad: duidelijke orders van het geallieerde opperbevel zou hij ook kunnen uitlokken. De ministers vermoedden dat het uitblijven van orders tot een terugtocht in zuidwestelijke richting, waarop Leopold zich zo scrupuleus beriep, geheel paste bij 's konings voorkeur om het Belgische leger op Belgisch grondgebied te houden. Diezelfde dag zei hij tegen zijn vertrouwensman Hendrik de Man, voorzitter van de socialistische partij en als reserve-kapitein belast met de zorg voor de veiligheid van koningin Elisabeth (Leopolds moeder), dat hij met zijn leger op Belgisch grondgebied wilde blijven (althans volgens De Man). De Man was het hiermee eens. Hij zou in de komende dagen een van de belangrijkste raadgevers van de koning zijn.

De ministers verschilden echter niet alleen over de militaire strategie met de koning van

mening. Ze kregen de indruk dat Leopold bij een eventuele capitulatie van het leger niet zou willen uitwijken naar het buitenland. De koning betwijfelde namelijk min of meer of de Nederlandse vorstin op dit punt juist had gehandeld. De volgende dag werd het probleem besproken in een zitting van het voltallige kabinet. Na afloop hiervan schreef de eerste minister een brief aan de koning, waarin hij de opvatting van het in dezen eensgezinde kabinet samenvatte: het was absoluut noodzakelijk dat de koning gevangenneming door de vijand zou vermijden, wat er ook met het leger zou gebeuren. In hoffelijke termen werd de koning in deze brief te verstaan gegeven dat hij niet vrij was zijn gedragslijn zelf te bepalen.

Op 18 mei besloot het kabinet dat het merendeel van de ministers zich naar Frankrijk zou begeven. Vier bewindslieden, de eerste minister Pierlot, de minister van buitenlandse zaken, Spaak, de minister van landsverdediging, Denis, en de minister van binnenlandse zaken, Van der Poorte, zouden op verzoek van de koning in België blijven. Op 17 mei was het leger begonnen zich achter de Schelde terug te trekken; in de nacht van 17 op 18 mei was Brussel prijsgegeven.

Acht dagen lang zouden de ministers tijd hebben om met de koning te argumenteren over de door hem te volgen gedragslijn. Verder hadden ze weinig méér te doen dan in

Harlingue-Viollet

Foto-archief Spaarnestad

MEN HEEFT U VERRADEN !

Uw koning is naar Le Havre gevlucht.
Nu zijt U alleen en verlaten.
Duitsche troepen omsingelen U van alle kanten.
De duitsche overmacht kan alles vernietigen indien zij wil.
De Duitschers willen echter geen zineloos bloedvergieten.
Laat ons goede vrienden zijn !
Komt bij ons !
Kameraden !

Hierboven: op 24 mei wierpen de Duitsers boven de Belgische linies deze pamfletten uit. Ze zetten Leopold ertoe aan zijn houding — blijven! — definitief te bepalen.

Linksboven: twee miljoen Belgen vluchtten in de meidagen voor de Duitsers uit en bemoeilijkten het transport van troepen.

Rechtsboven: een van de invloedrijkste adviseurs van koning Leopold in de meidagen van 1940 was de socialist Hendrik de Man.

Links: Verdinaso-leider Joris van Severen, die in Abbeville met 21 andere Belgische politieke gevangenen werd vermoord.

Foto-archief Spaarnestad

Brugge rondwandelen en zich zorgen maken over hun vorst, in zijn hoofdkwartier omringd door militaire en burgerlijke adviseurs als Hendrik de Man, die de koning vermoedelijk zouden stijven in zijn verzet tegen de wensen van zijn ministers. Op 20 mei hadden de ministers een gesprek met Leopold. Volgens de samenvatting die Pierlot — op verzoek van de koning — van dit onderhoud maakte, zei Leopold dat hij de strijd zou voortzetten, als 1) het Belgische leger in contact zou blijven met de Franse hoofdmacht; 2) de Fransen en Engelsen zouden doorvechten ondanks een Belgische nederlaag. Hij zou dan bereid zijn het Belgische leger, dat dreigde gevangen genomen te worden, te verlaten om nieuwe strijdkrachten te verzamelen. Men moest echter onder ogen zien dat, ingeval Frankrijk en Engeland gedwongen zouden zijn vrede te sluiten met Duitsland, zijn plaats bij zijn troepen in België was. De ministers waren van oordeel dat de koning in ieder geval België moest verlaten. Wel waren ze opgelucht door de voorwaardelijke bereidheid die de koning in dit opzicht aan de dag had gelegd. Het is echter duidelijk dat die bereidheid inderdaad zeer voorwaardelijk was. Gezien het pessimisme van hemzelf en zijn omgeving over de afloop van de oorlog was het zeer de vraag of Leopold, als het erop aan kwam, werkelijk het land zou verlaten. De volgende dag, 21 mei, hadden drie van de

ministers nogmaals een ontmoeting met de koning, ditmaal te Ieper, waar een militaire topconferentie (Leopold, Weygand en Gort) plaatsvond. De ministers waren niet voor de conferentie uitgenodigd. Ze hadden er bij toeval van gehoord en wilden erbij zijn, want trouwend als ze waren ten aanzien van 's konings intenties. Voordat de koning arriveerde, spraken ze met Weygand, die hun als zijn oordeel gaf dat het Belgische leger in contact moest blijven met de geallieerde troepen. Leopold, van mening dat militaire operaties alleen zijn zaak waren, liet de ministers tijdens de conferentie buiten de deur staan. In de conferentie kwam een scherp meningsverschil tussen Weygand en generaal van Over-

onjuist van hem te denken dat hij als opperbevelhebber grondwettelijk de vrijheid had zelfstandig te handelen; de ministers droegen integendeel de verantwoordelijkheid voor al zijn handelingen. De koning ging hier scherp tegenin. Wat hem echter het meest stak, was de beschuldiging dat hij van plan was de geallieerden in de steek te laten. Op 22 mei schreef hij een bijzonder scherpe brief aan Pierlot: 'Ik denk niet de verwijten te verdienen welke de regering mij doet: een politiek te voeren die ten doel heeft het land ertoe te brengen een afzonderlijke vrede met Duitsland te sluiten.' Het enige verschil van mening dat zich tussen hem en de ministers — aldus Leopold — had geopenbaard, was dat

te zetten: ofwel hen te volgen in ballingschap, ofwel te blijven. Maar hij kon hierop nog geen antwoord geven. Op dezelfde dag wierpen de Duitsers pamfletten uit boven de Belgische linies waarin gezegd werd dat de koning zijn troepen had verlaten om naar het buitenland te vluchten. Leopold antwoordde hierop met een dagorder aan zijn troepen, waarin hij verklaarde: 'Wat er ook voorvalle, mijn lot zal het uwe zijn. Ik verwacht van allen standvastigheid, tucht en vertrouwen.' Hiermee had hij zijn houding definitief vastgelegd. Het laatste, dramatische onderhoud dat de achtergebleven ministers in de vroege ochtend van 25 mei met hem hadden, kon hier niets meer aan veranderen. Met veel moeite wer-

Toen de aanval vermoedelijk zijn hoogtepunt had bereikt en het weer enigszins rustiger werd, zagen wij tot onze grote verbazing de zware houten deur van onze gevangenis opengaan. Het binnengutsende zonlicht tekende op de cementen vloer een grote, gouden vierhoek. Een gehelmde officier, in kakipak, verscheen in de opening en beval op strenge, echter niet bijzonder dreigende toon: 'Vier mannen van goede wil, vooruit!'

Vier personen, waaronder drie Italianen, die het dichtst bij de ingang zaten, kropen recht en gingen de trap op, vermoedend dat er voedsel zou worden uitgedeeld. Wij waren allen trouwens deze mening toegedaan, want het was van de avond tevoren geleden dat wij nog iets hadden gegeten. Hun tijdelijke afwezigheid boezemde ons derhalve niet de geringste onrust in. Wij dachten er geen ogenblik aan dat wij van hieruit weerloos in de dood konden worden gejaagd. Nog maar pas was de deur achter de rug van onze lotgenoten gesloten, of wij hoorden buiten geweerschoten knallen. Het maakte ons nog niet uitermate ongerust. Wel deden wij elkander opmerken dat er geschoten werd en vroegen ons af wat dit mocht betekenen. Wij vonden echter een geruststellende verklaring in het feit dat men wellicht op enkele Duitse verkenners het vuur had geopend of dat men ons opnieuw, zoals te Duinkerken, op een of andere manier de schrik op het lijf wilde jagen.

Het werd ons bang te moede toen wij de officier ditmaal met de revolver in de vuist, onze schuilplaats voor de tweede maal zagen betreden en hoorden bevelen dat nog vier der onzen zouden

HET BLOEDBAD VAN ABBEVILLE

buiten gaan. Toen kregen wij argwaan en iedereen legde het er instinctmatig op aan zo ver mogelijk buiten het bereik van het gewapende heerschap te blijven. Onder bedreiging met de browning en tierende dat het nu vlug moest gaan ('Et il faut que cela aille vite!'), gelukte het hem tenslotte vier mannen de noodlottige trap te doen opgaan. Weer smakte achter hem de deur dicht en hoorden wij schieten, het kenschetsend geklikklak van een salvo. Nu was er geen twijfel meer mogelijk: men ging ons als honden neerkogelen. De eersten waren immers niet teruggekomen en een tweede groep onderging nu hetzelfde lot. Een onbeschrijflijke verwarring maakte zich van de overblijvenden meester, toen de bevelhebber van het peloton voor de derde maal in de kelder verscheen, gevolgd door enkele soldaten, die met behulp van hun karabijnkolven nog vier ongelukkigen voor zich uit dreven. Te allen kante werd er gegild en gehuild, gebeden en gesmeekt. Niets mocht baten. Het einde, dat men ons sedert het betreden van het Franse grondgebied zo menigmaal had voorspeld, maar daaraan wij niet hadden durven denken, was thans gruwbare werkelijkheid geworden.

Joris van Severen, de leider van het Verdinaso, die een bewonderenswaardige kalmte scheen te hebben bewaard, stond toen recht en ging vrijwillig naar buiten, na — volgens betrouwbare getuigen mij vertelden — aan degenen die hem omringden te hebben gezegd dat hij een derge-

lijke afschuwelijke moordpartij niet langer kon laten begaan en dat hij de officier koste wat het kost het onverantwoordelijke van zijn daad wilde doen inzien. Hij verliet de kelder in gezelschap van een zijner trouwe medewerkers, de heer Jan Rijckooft, en zou niet meer terugkomen. Zijn poging tot bemiddeling werd met geweerschoten beantwoord. Van Severen, de fiere leidersfiguur, die als een offervardig soldaat te midden van zijn volk had gestaan, trad moedig en onverschrokken als een soldaat de dood tegemoet!

De paniek in de kelder neemt begrijpelijkerwijze toe, naarmate de terechtstellingen elkaar opvolgen. Nu heeft haast iedereen een plekje uitgezocht, zo dicht mogelijk tegen de achterwand, want niemand houdt er natuurlijk aan op de eerste rij te staan als de deur straks, na de schoten, weer opengaat. De ene wil daarbij de andere steeds vooruitduwen. Het is zeker niet mooi, doch op dergelijke ogenblikken wordt er niet geredeneerd. Het onweerstaanbare instinct van zelfbehoud verdringt in zulke omstandigheden alle andere overwegingen van menselijke of morele aard.

Nooit zal ik deze aangrijpende scène vergeten van mensen, afkomstig uit alle hoeken van Europa, en van uiteenlopende overtuiging, in het aanschijn van de dood door het gebed verenigd, in het klare besef van hun eigen nietigheid de handen heffend tot Hem, die in de beslissende stonde over ons waakt en oordeelt...

(Fragment uit 'Het bloedbad van Abbeville' door Maurits van Gijsegem, Volk en Staat, Antwerpen 1942)

straeten naar voren over de te voeren strategie, terwijl Leopold zweeg. Van Overstraeten wilde het Belgische leger terugtrekken in een bastion langs de kust. Tijdens de pauze bracht een razende Weygand de ministers hiervan op de hoogte. Daarna schijnt de koning zich aan de kant van Weygand te hebben geschaard. Aan de ministers werd dit echter niet verteld.

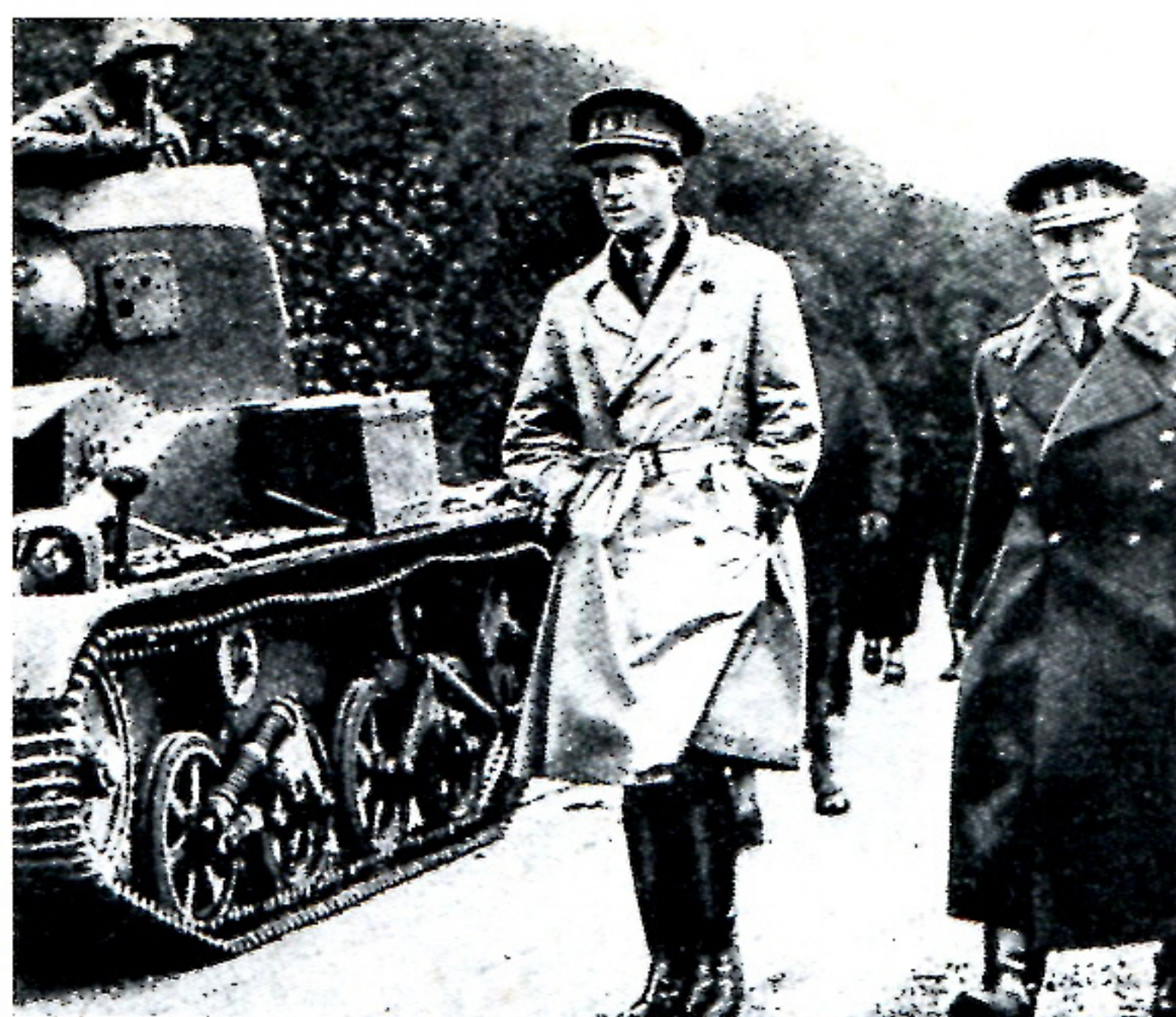
Na de conferentie vond er een stormachtig onderhoud plaats tussen koning en ministers, waarbij de laatsten hun vorst met verwijten overstelpten: hij liet hen in het duister omtrent zijn militaire operaties; op zijn minst zou de minister van landsverdediging de conferentie hebben kunnen bijwonen; het was

hij volgens hen in geen geval het lot van zijn leger zou mogen delen, terwijl hij, Leopold, geantwoord had dat het onmogelijk was om een dergelijke mogelijkheid uit te sluiten. Op 23 mei schreef Pierlot een antwoord, waarin hij verontschuldigen aanbood voor de verkeerde interpretatie door de ministers van Leopolds denkbeelden (het was toen duidelijk geworden dat Van Overstraetens voorstel niet was aanvaard), maar overigens de mening handhaafde, dat alleen de regering de verantwoordelijkheid droeg voor de handelingen van het staatshoofd.

Op 24 mei achtten de ministers de tijd gekomen om België te verlaten. Ze telefoneerden met de koning om hem tot een beslissing aan

den de bewindslieden gewaar dat Leopold een nieuw hoofdkwartier had betrokken in het kasteel Wynendaele nabij Brugge. Van vier tot zes uur 's ochtends argumenteerden de koning en zijn ministers met elkaar. De koning ontving hen staande; pas na een poosje liet hij hen zitten. Pierlot zette nogmaals uiteen dat Leopold zich niet gevangen mocht laten nemen. De militaire capitulatie zou dan immers het karakter krijgen van een politieke onderwerping, en dit des te meer, als de ministers bij de koning zouden blijven. Daarom moesten de ministers nu vertrekken. Hij, Pierlot, was bereid bij koning Leopold te blijven tot het moment waarop de capitulatie niet meer kon worden uitgesteld. Maar hij

wilde dit alleen doen op voorwaarde dat de koning hem de verzekering gaf zich niet door de vijand te zullen laten gevangen nemen. Leopold weigerde. Er waren, zo zei hij, andere dingen naast logica en politiek: het leger verlaten zou desertie zijn. Hij las vervolgens een brief voor die hij geschreven had aan de Engelse koning (de brief was voornamelijk door Hendrik de Man opgesteld): hij gaf er zich ten volle rekenschap van dat zijn positie door bij het leger te blijven uiterst moeilijk zou zijn; zijn essentiële bekommernis zou zijn te beletten dat zijn landgenoten verplicht zouden worden zich aan te sluiten bij enige actie tegen de geallieerden. Dit was dus een uitdrukkelijke verzekering dat hij onder geen

Publi-Press

zult zonder twijfel doen wat ze u gebiedt.' De ministers vertrokken nu via Engeland naar Frankrijk. Op 26 mei in Parijs aangekomen, ontvingen ze een bericht van de koning waarin deze de regering vroeg af te treden en hem een ministeriële handtekening te sturen, benodigd om nieuwe ministers te kunnen aanstellen. De regering weigerde ronduit. Ze meende thans haar ergste vermoedens bewaarheid te zien: Leopold zou een soort Quisling-regering in het leven roepen. De koning schijnt inderdaad enige dagen overwogen te hebben een nieuw kabinet te benoemen, voor het geval de Duitsers geen onvoorwaardelijke overgave zouden eisen. Aan Hendrik de Man vroeg hij of deze bereid zou zijn

Hoffman-archiv

enkele voorwaarde een Quisling zou worden. De discussie tussen de vijf doodvermoeide, onder hoge emotionele druk verkerende mensen werd onsamenvattend. Spaak stortte bijna ineen. De koning deed, onvoorbereid, uitlatingen die zijn ministers interpreterden als zou hij een politieke rol blijven spelen. Op de vraag of hij beoogde in Brussel een regering naast zich te hebben, antwoordde Leopold dat hij geen dictator wilde zijn. Pierlot vroeg daarop of dit betekende dat de regering zou moeten aftreden. De koning antwoordde dat dit voortvloeide uit de logica van de situatie. Zou — aldus wederom de ministers — de koning de regering, als deze zou doorstrijden aan de kant van de geallieerden, nog als

De Duitse generaal von Reichenau (l.) met een Belgische onderhandelaar.

Boven: Koning Leopold en minister Denis, twee dagen voor de Belgische capitulatie.

zijn regering erkennen? Leopold antwoordde hier ontkennend op. Pierlot deelde de koning toen mee dat de ministers, als Leopold in zijn houding volhardde, gedwongen zouden zijn niet alleen te weigeren hem met hun verantwoordelijkheid te dekken, maar ook zich openlijk van hem los te maken. Leopolds antwoord hierop was kort: 'Ik begrijp uw situatie en ik heb volledig begrip voor uw aller overtuiging; ik weet dat ze eerlijk is; u

een regering te vormen. De capitulatie, die op 28 mei plaatsvond, was echter wel een onvoorwaardelijke. Leopold nam toen het besluit zich in gevangenschap te begeven en geen politieke handelingen te verrichten. De Duitsers wezen hem het paleis te Laeken als verblijfplaats aan. Hier liet hij terstond door drie vooraanstaande juristen een juridische nota over de capitulatie opstellen. Deze nota, die via Zwitserland naar de regering werd gestuurd en die op 2 juni aankwam, maakte volstrekt duidelijk dat de koning geen politieke handelingen verrichtte en zich uitsluitend beschouwde als krijgsgevangene en voorts dat hij de Belgische regering, die zich in Poitiers had gevestigd, als wettig erkende.

DE ZWERFTOCHT VAN HET BELGISCHE KABINET

MINISTERS OP DRIFT

JOEP BÜTTINGHAUSEN

Terwijl in het bezette Brussel steeds meer goede, maar ook minder goede vaderlanders zich om de Belgische koning schaarden, kwamen op 31 mei in Limoges alle gevluchte Belgische parlementsleden bijeen: 89 afgevaardigden en 54 senatoren. Spaak, die hun zou toespreken, bemerkte tot zijn schrik dat de gemoederen van de parlementsleden tot kookhitte waren opgezwapt. Men beschouwde Leopold als een verrader en er werd zelfs gesproken over het afzetten van de koning. Merkwaaardig genoeg gooide Spaak geen olie op de golven maar in het vuur. Voor de vuist weg sprekend, gaf hij een onverholen verslag van het laatste, dramatische onderhoud op 'Wynendaele' en veroordeelde in de scherpste termen de capitulatie van de Belgische troepen.

Kort hierna kwamen de eerste geruststellende berichten uit Brussel dat de koning, die al 'de gevangene van Laeken' werd genoemd, op geen enkele wijze van plan was met de Duitsers te collaboreren. Het kabinet, dat in Frankrijk weinig anders dan minachting ondervond en in het vaderland uiterst impopulair was geworden, begon nu afstand te nemen van de eerder gedane uitspraken, onder andere van een felle radiorede van premier Pierlot. Men trachtte, zij het tevergeefs, contact met de koning op te nemen om een eventuele terugkeer voor te bereiden. Het werd immers duidelijk dat Frankrijk, waarop de ministers al hun hoop hadden gevestigd, het onderspit ging delven. En mét Frankrijk, zo meenden zij, was alles verloren. De toestand was al zo wanhopig, dat het kabinet van de ene plaats naar de andere moest vluchten. Men vergaderde tenslotte in obscure achterkamers en stinkende cafés. Half juni trachtte Spaak nog transport naar Engeland te krijgen voor de ministers, hun vele familieleden en de talrijke hoge ambtenaren die in de lange karavaan meereisden. Dit lukte evenwel niet. Slechts achttien mensen konden in Britse bommenwerpers meereizen en de ministers weigerden dit aanbod, omdat zij hun familie en de ambtenaren niet wilden achterlaten. Toen er korte tijd sprake van was dat Reynaud de strijd in Noord-Afrika zou voortzetten, trok de Belgische karavaan naar Perpignan bij de Spaanse grens. Vlak daarop kwam Pétain aan de macht en vroeg de Duitsers om een wapenstilstand. De Belgen keerden om en trokken naar Bordeaux. Nu Frankrijk 'de spons in de ring had gegooid', besloten de dodelijk vermoeide, ontgoochelde Belgen contact op te nemen met de Duit-

Foto-archief Spaarnestad

Keystone

De twee sterke mannen van het Belgische kabinet, eerste minister Pierlot (boven) en Paul Henri Spaak (onder), die tenslotte samen naar Engeland gingen.

sers, om dan aan boord van een Belgisch schip in de haven van Bordeaux de overgave te tekenen. Ook Spaak, die eerst nog met Pierlot en twee andere ministers een nieuwe oversteek naar Engeland had bepleit, wilde de strijd opgeven. Voor het zover was, trok de regering met tros en al naar Vichy, waar een sfeer van ziekelijk zelfbeklag en van flirten met de 'nieuwe orde' heerste. De Belgen wilden nu terug naar hun land en zochten in een zeer nederige brief contact met de koning.

De in zijn trots gekwetste vorst wees echter in een kil antwoord de toenaderingspoging af. In zijn ogen bestond de regering niet meer. Leopold had zijn ministers echter geen grotere dienst kunnen bewijzen. Alle weifelaars en wankelmoedigen, onder wie vele ministers en veruit de meeste gevluchte parlementsleden, verlieten nu haastig Pierlots zinkende schip en keerden terug naar België. Pierlot, Spaak en enige anderen bleven achter. Zij wensten hun 'dramatische dwaling' jegens Leopold niet publiekelijk te erkennen. Bovendien kregen zij nieuwe moed toen bleek dat Engeland, tegen alle sombere voorspellingen in, wel degelijk de strijd voortzette. Na een geheime bespreking aan de Frans-Spaanse grens en nog ruim drie weken van aarzeling in Vichy, begonnen Spaak, Pierlot en diens vrouw en kinderen tenslotte op 27 augustus aan de laatste etappe van hun zwerftocht. De eens zo lange karavaan was nu geslonken tot twee onopvallende auto's. Verscheidene dagen moesten zij onder een felle zon kamperen in het niemandsland tussen Frankrijk en Spanje, aangezien hun visa voor Spanje nog niet waren gearriveerd. Schaduw vonden zij slechts, meedraaiend met de zon, onder een groot, aan Franco gewijd monument. Honger leden ze evenwel niet, want Spaak had als rechtgeaarde smulpaap een koffervol van de fijnste ganzeleverpastei en andere delicatessen meegenomen. Na enkele dagen kregen de echtgenoten en kinderen van Pierlot een visum voor Portugal en vertrokken. Pierlot en Spaak werden eerst overgebracht naar Girona en enkele weken later naar 'Hotel Majestic' in Barcelona. Zij mochten zich vrij in de stad bewegen, maar werden voortdurend door politiemannen geschadwd. Toch wisten ze een ontvluchttingsplan voor te bereiden. Op zaterdag 19 oktober, bijna twee maanden na hun vertrek uit Vichy, wisten zij in de auto van de Belgische consul naar een afgesproken plaats te komen, waar een vrachtauto op hen wachtte. In een verborgen ruimte achter de cabine en ruim voorzien van voedsel en drank begonnen zij onder een neerkletterende regen aan de ruim 1000 km lange reis over bar slechte wegen naar Portugal. Zeventien uur later reden zij, murw geschud maar ongedeerd, Portugal binnen. Twee dagen later, op 24 oktober, kwamen zij tijdens een luchtaanval in het vastberaden, ongebroken Londen aan. In de wagen die hen vervoerde, keerde Spaak zich met een opgeruimd gezicht om naar Pierlot en zei: 'Ik ben blij dat ik hierheen gekomen ben.'

DE VAL VAN FRANKRIJK

SMAAD OP HET VAANDEL

LOUIS SINNER

Na de val van België was er bij de Duitsers een korte aarzeling merkbaar. De Franse troepen stonden nu op eigen bodem en zij vormden een gesloten front van 700 km, dat in het westen aan de zee bij Abbeville begon en in het oosten aan de Zwitserse grens eindigde.

Tijdens deze korte adempauze poogden de geallieerden wanhopig het initiatief in handen te krijgen: op 4 juni deden Frans-Britse troepen een desperate aanval op Abbeville, die werd afgeslagen. Onmiddellijk daarop brak de Duitse aanval los. De Franse opperbevelhebber Weygand had eind mei de rivieren de Somme en de Aisne als de linie aangewezen waarachter de geallieerden moesten

nie bijna geen troepen meer. Na vierentwintig uur verbitterde strijd brak Rommel bij Amiens door de Franse linie, stortte zich in het bijna onverdedigde achterland en bereikte na drie dagen bij Elboeuf de Seine: Rouen werd afgesneden. Op 8 juni werd het kanongebulder in Parijs hoorbaar; op alle mogelijke voertuigen zochten honderdduizenden Parijzenaars een goed heenkomen naar het zuiden. Na de val van het door Britten verdedigde Rouen vreesden de Engelsen dat hun troepen in Noordwest-Frankrijk zouden worden ingesloten en zij gaven hun onderdelen daar opdracht zich in Le Havre in te schepen. Hetgeen de Franse legerleiding zo verbitterde, dat zij poogde de Britse troepen de weg naar

rechtgekomen in Briare en de regering in Tours. In beide lichamen vochten enkele doorzetters tegen een snel wassende stroom defeatisme. De tweeënzestigjarige premier Paul Reynaud wilde doorvechten en hij wist zich vaag gesteund door de negenenzestigjarige president Albert Lebrun. Ook de vijfenvijftigjarige minister van binnenlandse zaken, Georges Mandel, toonde zich zeer ondernemend en energiek. Bij de pas in de regering opgenomen onderstaatssecretaris van oorlog, Charles de Gaulle, was de gedachte aan overgave nog nooit opgekomen. Maar de vierentachtigjarige minister van defensie, Pétain, wilde een einde aan de strijd maken en hij werd gesteund door de statige

Links: de Fransen, niet opgewassen tegen de sterke Duitse tanks, lieten deze vaak passeren om pas daarna de achter de tanks oprukkende infanterie aan te vallen.

Linksonder: een beeld uit het al bezette gedeelte van Frankrijk: Duitse eenheden uit de achterhoede met krijgsgevangenen en buitgemaakte paarden op verlaten wegen.

Rechts: zeer felle tegenstand ondervond de breed opgezette Duitse aanval onder andere in het dorp Hangest, waar de Fransen de vijand even tot staan brachten.

Vorige pagina: de Engelse pantser-eenheden waren zwak en moesten meestal het onderspit delven. Deze tank bleef achter in de straten van het Belgische Beaumont.

Hofman-archiv

standhouden. Op 24 mei had hij gezegd: 'Als deze linie valt, moet er gevochten worden tot de totale vernietiging, om de Franse eer te redden.'

De Fransen vingen de eerste aanval van de Duitsers goed op. Zij lieten de tanks passeren en vielen de Duitse infanterie achter de tanks aan. Bij Amiens, Péronne, Hangest en Quesnoy, waar Rommel de Duitsers aanvoerde, werd de Duitse aanval, ingezet over een front van 125 km, aanvankelijk tot staan gebracht. Zelfs de doorgebroken tanks werden opgevangen: bij Amiens en Péronne verloren de Duitsers 65% van de daar opererende tanks. De Duitsers konden echter reserves aanvoeren en de geallieerden hadden achter hun li-

deze belangrijke uitwijkhaven te versperren. De Duitse aanval verliep in drie fasen. Na de opening van Rommel in het westen kwam Guderian met zijn tanks op 9 juni ten oosten van Parijs in beweging. Ook Guderian stootte bij de Aisnelinie op felle tegenstand, maar bij Soissons en Réthel wist hij een doorbraak te forceren en ook zijn troepen bereikten de Seine. Op 10 juni werd Guderian nog gedwongen tot een zware tankslag, die de Duitsers gevoelige verliezen bezorgde, maar daarna zakte het front ineen: op 11 juni bezette Guderian Reims en een dag later stonden zijn tanks bij Châlons-sur-Marne.

Op 10 juni hadden hoofdkwartier en regering Parijs verlaten. Het hoofdkwartier was te-

opperbevelhebber Weygand, die zich slechts zorgen maakte over hoe hij 'de eer van het leger' kon redden.

Het was of er in juni 1940 in Frankrijk een melodramatische driestuiversopera werd opgevoerd: toen de oorlog zijn hoogtepunt naderde, kon het Franse hoofdkwartier in Briare van 12 tot 2 uur 's middags met niemand telefonisch contact krijgen doordat de plaatselijke telefoonjuffrouw voor het middageten naar huis was. In Engeland hoorde en zag Churchill dit alles met afgrijzen gebeuren en op 11 juni besloot hij voor de vierde keer sinds 10 mei naar Frankrijk te gaan om te redden wat er te redden viel. Een week daarvoor had Churchill een mogelijke evacuatie van de Franse regering naar de Franse koloniën in Noord-Afrika nog verontwaardigd van de hand gewezen, maar op 11 juni stelde hij in Briare zelf zo'n evacuatie voor. De reacties op zijn voorstel waren uiterst gereserveerd. Daarna ontvouwde Churchill een origineel, zij het niet zo erg tactisch plan: in 1810 had de Engelse generaal Wellington bij het Portugese Torres-Vedras drie maanden lang de Napoleontische troepen tegengehouden en toen waren er hulptroepen uit Engeland in Portugal aangekomen. 'Laten we in Bretagne een Torres-Vedraslinie opbouwen,' riep Churchill geestdriftig uit, niet beseffend dat deze Napoleontische nederlaag voor de Fransen weinig inspirerend was. 'Laten we in Bretagne standhouden tot de troepen uit Duinkerken opnieuw zijn uitgerust en aan de strijd kunnen deelnemen.'

En terwijl Churchill met de moed der wanhoop poogde de Fransen nog voor iets en-

thousiast te maken, beleefden Britse troepen in Noord-Frankrijk een tweede Duinkerken op kleine schaal. Ondanks de Franse tegenstand hadden vele Britse soldaten de reddende schepen in de haven van St.-Valéry weten te bereiken. Het Franse verzet had echter verhinderd dat het Britse keurkorps, de *Highland Division*, tijdig in St.-Valéry aankwam en weldra hadden de Duitsers dit elite-onderdeel vernietigd.

In Briare was men, onwetend van dit drama, de Torres-Vedraslinie op papier gestalte aan het geven. De uit Duinkerken ontsnapte Britse generaal Brooke kreeg opdracht deze linie met vier niet-bestaande divisies op te bouwen. Generaal Brooke had het in één dag

vrede met Duitsland zou sluiten. Reynaud en Mandel wilden nog steeds dat verdrag nakomen, maar Pétain en zijn aanhangers smeekten Churchill Frankrijk van deze verdragsverplichting te ontslaan. Churchill verkeerde in een moeilijke positie: de Engelse hulp aan Frankrijk was minimaal en bovendien hield Engeland zijn luchtmacht thuis om een mogelijke Duitse aanval na de val van Frankrijk het hoofd te kunnen bieden. Weygand poogde Churchill over te halen door voor te stellen dat de Franse vloot naar Noord-Afrika zou opstomen en zich daar buiten de oorlog zou houden, zodat de Duitsers haar niet voor een invasie naar Engeland zouden kunnen gebruiken. Churchill kwam met het tegen-

Terwijl de Duitsers Parijs binnentrokken, bezette Rommel in het westen Le Havre en werd in het oosten de Maginotlinie bij Saarbrücken doorbroken. De Franse regering trok van Tours naar Bordeaux. Op alle fronten, zowel politiek als militair, dreigde de onmiddellijke ineenstorting.

In Bordeaux deed minister Chautemps een tussenvoorstel: 'Laten we de Duitsers om vredesvoorwaarden vragen. Zijn ze oneervol, dan vechten we door vanuit Noord-Afrika.' Churchill zag onmiddellijk het gevaar: als de Duitsers met redelijke voorwaarden kwamen, zouden de Fransen onmiddellijk uit de oorlog treden. Hij wilde in elk geval de Franse vloot, een machtige onderhandelingsstroef,

al gezien en adviseerde Churchill de 150.000 man Britse troepen die nog overal verspreid in Frankrijk vochten zo snel mogelijk naar Engeland terug te halen voor het te laat was. Churchill wilde echter in zijn linie blijven geloven. Hij liet zelfs een pas aangekomen Canadese divisie, plus de twee laatste uitgeruste Engelse divisies naar Bretagne verschepen. Nauwelijks was Churchill met bezwaard hart uit Frankrijk vertrokken of een wanhopige Reynaud vroeg hem opnieuw naar Frankrijk te komen. Op 13 juni landde Churchill in Tours. Na enig geharrewar begonnen weer oeverloze besprekingen. Op 28 maart 1940 hadden Engeland en Frankrijk bij verdrag besloten dat geen van beide een afzonderlijke

voorstel een telegrafisch beroep te doen op president Roosevelt: als Amerika Duitsland de oorlog zou verklaren, zouden de Fransen moreel voldoende gesteund worden om de strijd in Frankrijk, of anders vanuit de koloniën voort te zetten. Tevens poogde Churchill de Franse legerleiding over te halen Parijs te verdedigen: 'Het Duitse leger zal in de straatgevechten binnen deze wereldstad als door een spons worden opgezogen,' schetste Churchill beeldend. Maar het merendeel van de Fransen voelde er niets voor de hoofdstad op te offeren: Parijs werd op 14 juni zonder enig gevecht overgegeven aan generaal G. von Küchler, dezelfde die in Rijsoord de Nederlandse capitulatie had aanvaard.

uit Duitse handen houden. Hij liet de Franse regering weten dat Engeland akkoord ging met vredesonderhandelingen als de Franse vloot naar Noord-Afrika of Engeland zou vertrekken. Tevens zond Churchill de Britse ambassadeur naar de Franse regering om Engelse schepen aan te bieden voor evacuatie van de Franse regering en zoveel mogelijk Franse troepen. De Gaulle vertrok naar Engeland om deze mogelijkheid te bespreken. Maar een andere evacuatie werd voor Churchill dringender: de laatste 150.000 man bewapende Britse troepen werden in Noord-Frankrijk met de onmiddellijke ondergang bedreigd. De Britse regering gaf generaal Brooke na drie dagen gelijk: alle Britse troe-

pen in Frankrijk die geen deel uitmaakten van Franse formaties, kregen opdracht zich desnoods vechtend een weg te banen naar de nog niet door de Duitsers bezette havens van Brest, Cherbourg, St.-Malo en St.-Nazaire. Nadat deze order was uitgegaan, werd er in Londen een merkwaardig plan geboren. Het is nooit helemaal duidelijk geworden van wie dit idee afkomstig was. Waarschijnlijk wist De Gaulle Churchill ervan te overtuigen dat het moment voor 'een dramatisch gebaar' was gekomen: de Akte van Eenheid tussen Frankrijk en Engeland. Churchill voelde er aanvankelijk niets voor, maar op 16 juni, toen de chaos in Frankrijk naar een volledige ontbinding wervelde, bracht hij het voorstel in het oorlogskabinet, dat er onmiddellijk mee akkoord ging.

Aan dit besluit was de dramatische zaterdag van 15 juni voorafgegaan: op die dag viel Verdun, het symbool van standvastigheid uit de Eerste Wereldoorlog. Aan alle fronten kregen de troepen de zekerheid dat de strijd hopeloos was. Er onstond een panisch gevecht om een zeehaven te bereiken: behalve de 150.000 Britten vochten 25.000 Polen, 18.000 Fransen en enkele duizenden Belgen, Tsjechen en Nederlanders zich een weg naar de reddende Engelse schepen.

Het Franse hoofdkwartier trok verder zuidwaarts, naar Vichy. Admiraal Darlan wilde met de vloot uitwijken naar Noord-Afrika, maar opperbevelhebber Weygand eiste dat hij dan ook 870.000 man troepen mee zou nemen, zodat het leger niet hoefde te capituleren. Premier Reynaud wilde het Nederlandse voorbeeld volgen: 'De regering wijkt uit naar Noord-Afrika en de opperbevelhebber geeft zich over.' Weygand riep in vervoering uit: 'Ik zal nimmer dulden dat deze smaad op de vaandels van het Franse leger wordt geworpen.' De dag eindigde waardig met een telegram van president Roosevelt: Amerika beloofde alle mogelijke materiële steun aan Frankrijk en Engeland, maar geen oorlogsverklaring.

Zondag 16 juni kwam aan alle verwarring een einde. Het Duitse offensief had het karakter van een zomermanoeuvre gekregen. Guderian bereikte de Saône en bezette Pontarlier aan de Zwitserse grens. Dat ging zelfs Hitler te snel. Hij liet aan Guderian seinen: 'U moet zich vergissen in de plaatsnaam', maar Guderian antwoordde triomfantelijk: 'Geen vergissing, ik ben zelf in Pontarlier.' Een Duitse doorstoot via Dijon en Besançon omsingelde 400.000 Franse militairen. In het westen bereikten de troepen van Rommel bij Orléans de Loire en in het midden drukten de Duitsers de Fransen over de Seine naar Alençon. Elk moment kon de laatste georganiseerde tegenstand verdwijnen.

In de voormiddag eiste Reynaud, gesteund door de president van de Senaat, dat de regering zou uitwijken naar Noord-Afrika, waarop Pétain dreigde onmiddellijk zijn ontslag te zullen nemen.

Om vijf uur 's middags kwam De Gaulle vanuit Engeland aan de telefoon: Engeland biedt Frankrijk een Akte van Eenheid aan; beide landen zullen geen afzonderlijke naties meer zijn, zij zullen samen de Brits-Franse Unie vormen. Elke Fransman zal het Britse staatsburgerschap hebben en elke Brit zal burger

Pagina rechts: tevergeefs probeerde Churchill de Fransen over te halen Parijs te verdedigen: op 14 juni viel de stad zonder enige strijd in Duitse handen. Kort daarop bevestigden de invallers met een triomfparade op de Champs Elysées op pompeuze wijze hun overwinning op het land dat hen in 1918 mede had verslagen.

Onder: Adolf Hitler liet zich de unieke gelegenheid om van zijn overwinning te genieten niet ongaan. Kort na de 14e juni bracht hij een bezoek aan Parijs, waar hij zich liet fotograferen tegen de achtergrond van de Eiffeltoren — een tragikomisch beeld van kinderlijke hooghartigheid.

Et. Ciné-Armées

van Frankrijk zijn. Er zullen gemeenschappelijke organen komen voor defensie, buitenlandse zaken, financiën en economie. Tijdens de duur van de oorlog zal er slechts één oorlogskabinet zijn, dat de Franse en de Engelse troepen zal leiden. De lasten van oorlog en herstel zullen gezamenlijk worden gedragen. Toen Churchill eenmaal met de Unie had ingestemd, verwachtte hij er veel van. Hij deelde Reynaud telefonisch mee dat hij onmiddellijk naar Frankrijk zou komen. Om een zo groot mogelijke staf deskundigen mee te kunnen nemen, besloot Churchill de reis per kruiser te maken.

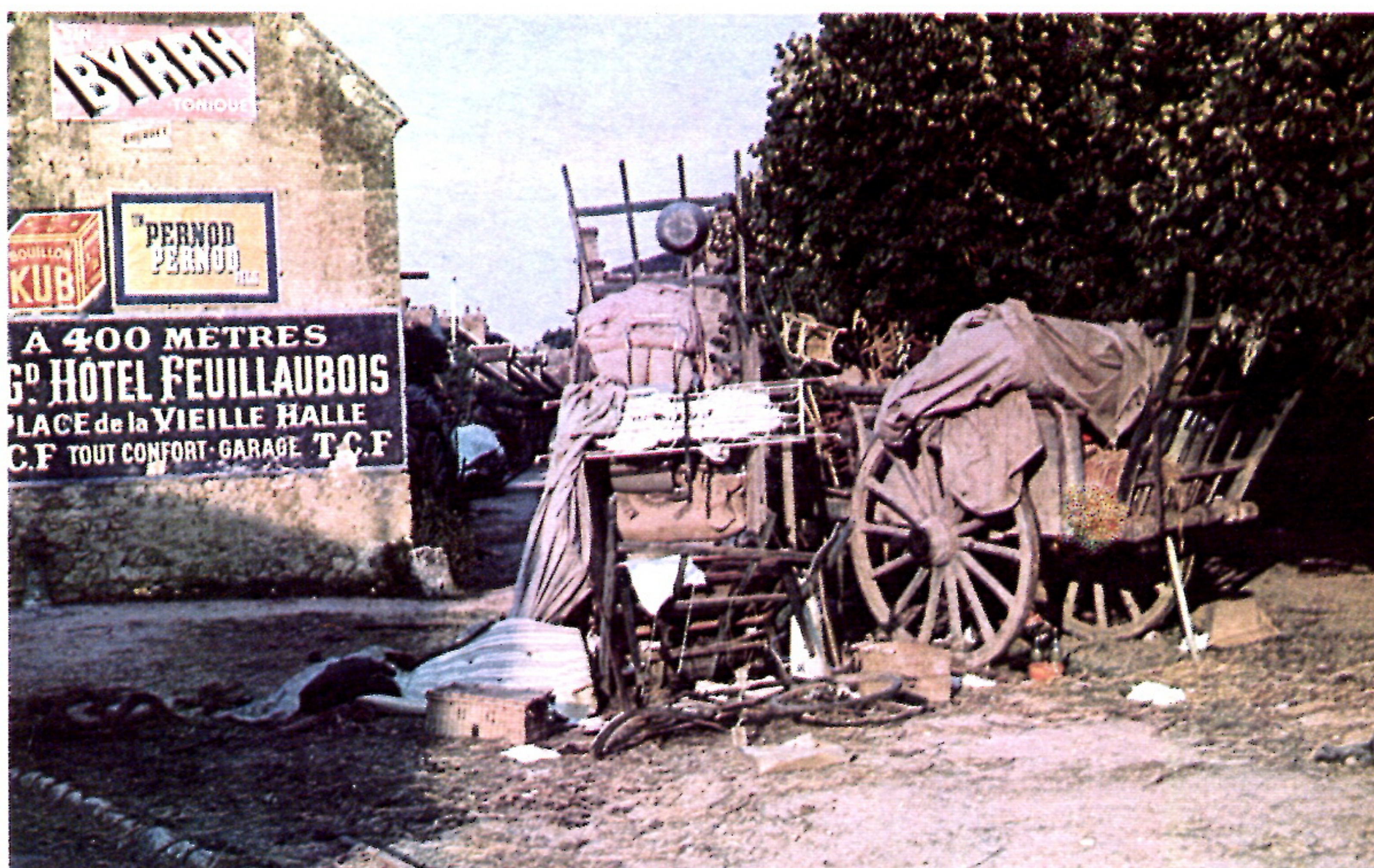
Reynaud keerde na de twee telefoongesprekken opgewonden bij zijn ministers terug en vertelde hun van de Unie. Na een ijzige stilte antwoordde Pétain: 'Binnen drie weken zal Engeland de nek worden omgedraaid als een kip. Deze Unie is de fusie met een lijk.' Andere aanwezigen betoogden dat Frankrijk beter een nazi-gouw kon worden dan een Brits *dominion*. Dit was meer dan de geestelijk en lichamelijk uitgeputte Reynaud kon verdragen. Hij diende zijn ontslag in. Het was 's avonds 8 uur. In Londen had Churchill juist zijn ambtswoning verlaten op weg naar de trein die hem naar de boot zou brengen. Zijn privé-secretaris rende hem achterop: 'De Franse regering is gevallen.' Churchill ging weer achter de telefoon zitten en gaf zijn speciale vertegenwoordiger in Frankrijk, generaal Spears, opdracht naar Engeland terug te keren. Hoewel dat naderhand nooit helemaal duidelijk is geworden, schijnt Churchill Spears toen tevens opdracht te hebben gegeven een Frans politicus met voldoende overwicht mee naar Engeland te nemen.

In Frankrijk kreeg Pétain nog diezelfde avond opdracht een nieuwe regering te vormen. Binnen het uur was de oude maarschalk klaar: Weygand werd minister van defensie, Chautemps vice-premier. Daarna ontbood Pétain de Spaanse ambassadeur om via hem aan Duitsland vredesvoorstellen te vragen.

Enkele uren later bracht de inmiddels uit Engeland teruggekeerde De Gaulle generaal Spears naar het vliegveld Merignac. Toen het vliegtuig zich in beweging zette, sprong De Gaulle erin — of werd hij door Spears erin getrokken? Churchill maakte de vlucht van generaal de Gaulle via de radio bekend met de bewogen woorden: 'Generaal de Gaulle bracht in het kleine vliegtuig de eer van Frankrijk naar Engeland.'

Dat was nu wel mooi gezegd, maar er bestaat gegronde twijfel of Churchill zo gelukkig was met de komst van De Gaulle. Hij had aan een andere politicus gedacht, die de wereld wat zou zeggen, Georges Mandel bijvoorbeeld. Buiten een kleine kring was De Gaulle een volslagen onbekende. De wereld nam zijn vlucht voor kennisgeving aan en richtte de volle aandacht op Pétain, die de volgende dag voor de Franse radio zei: 'Met gebroken hart moet ik u melden dat het noodzakelijk is de strijd te staken.' Dit was in Frankrijk niet aan dovemansoren gezegd. Overal aan het front wierpen de soldaten hun wapens weg en de onderdelen die nog wilden doorvechten, werd dit belet door energieke burgemeesters die de witte vlag hesen. Enkele uren later moest Pétain weer voor de radio komen om leger en bevolking duidelijk te maken dat de

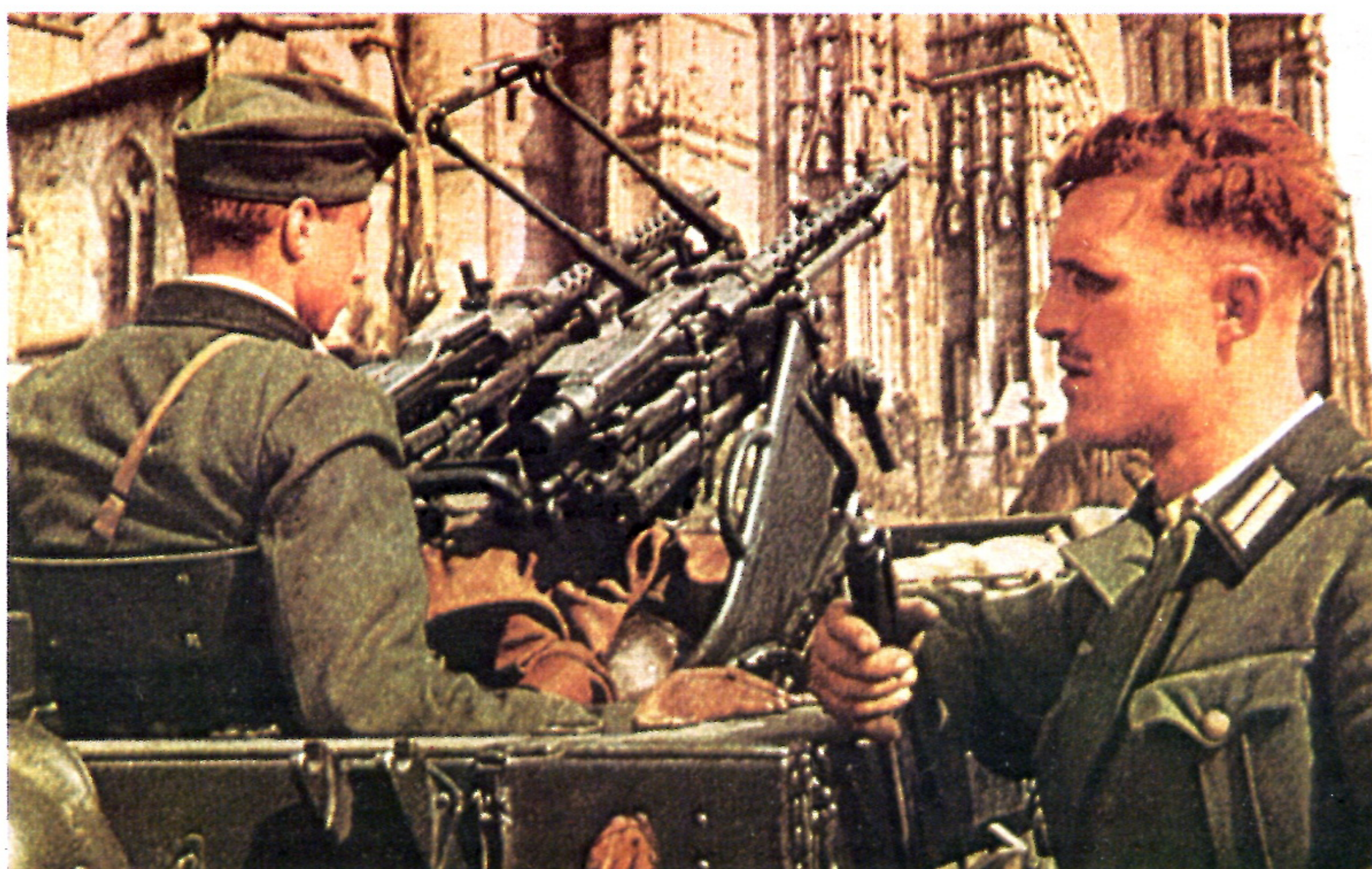

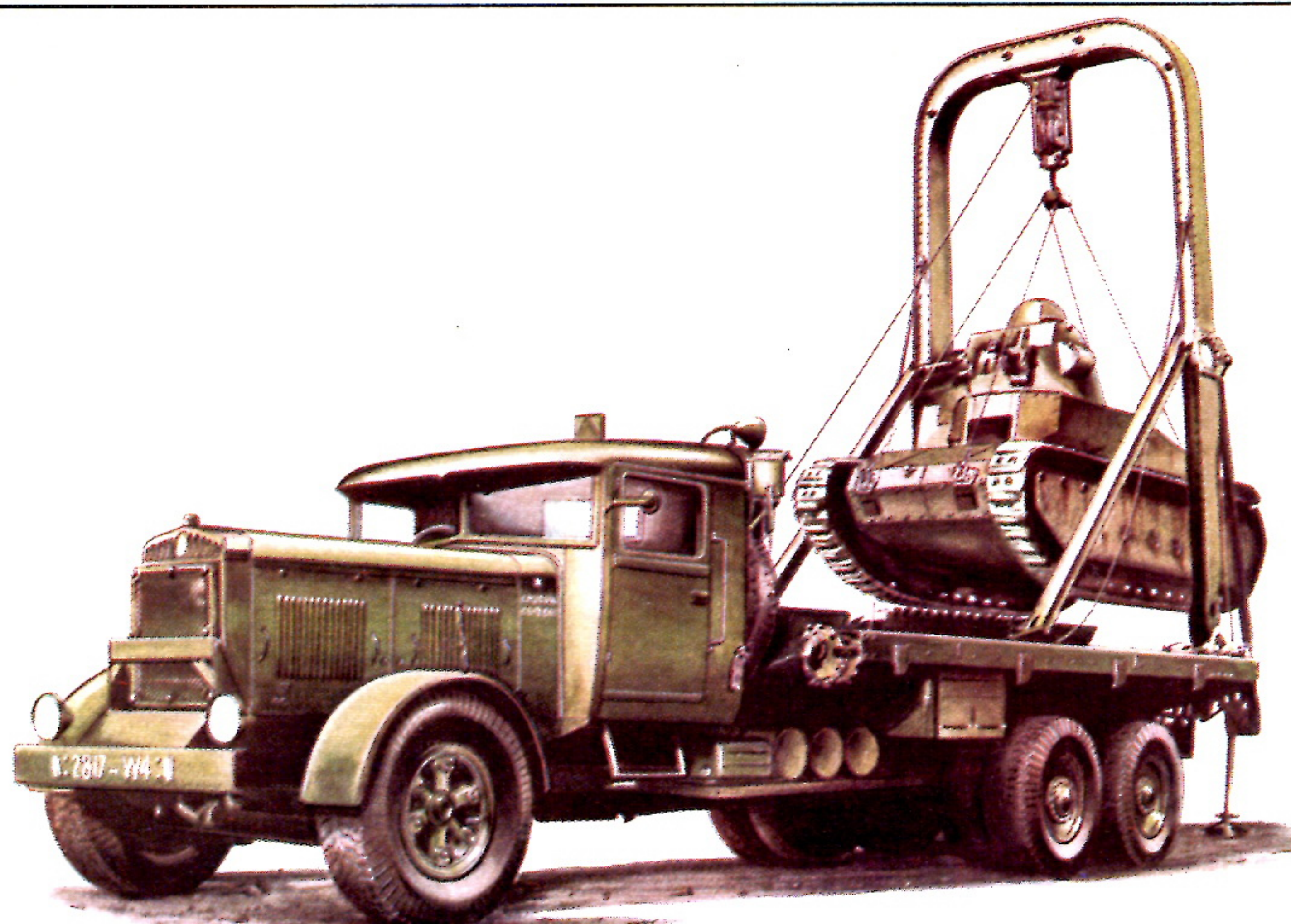
Linksboven: de geweldige verwarring waarin Frankrijk kwam te verkeren naarmate de Duitse legers verder oprukten naar de kust, vond ook haar neerslag in de houding van de Franse burgerbevolking. Vele vluchtelingen lieten de meeste van hun bezittingen in de steek om sneller te zijn.

Linksmidden: deze foto van Duitse eenheden in het Franse plaatsje Remtercourt ontleent zijn belangrijkheid aan het feit dat het een van de weinige is waarop het kleine wagentje met de Flakmitrailleur is afgebeeld: een wapen dat in 1940 elke Duitse infanterie-eenheid meevoerde.

Linksonder: hoewel de geallieerden om vele redenen, zowel van materiële als van psychologische aard, nauwelijks waren opgewassen tegen de kracht van de Duitse legers, boden ze op verscheidene punten aan het westelijk front hevige tegenstand. Vaak veroorzaakte de strijd grote schade aan Frans bezit, zoals deze foto laat zien.

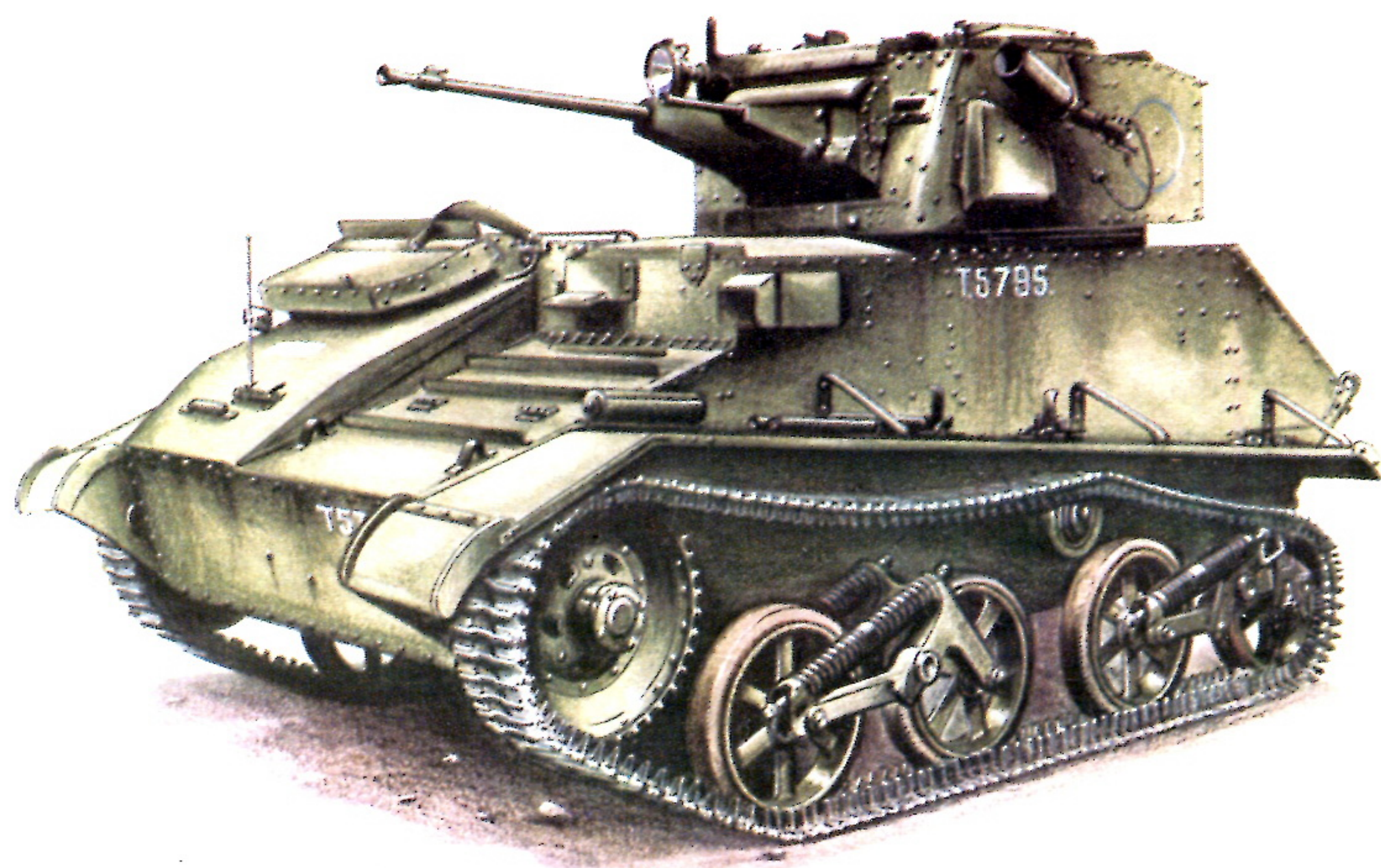

vredeonderhandelingen nog moesten beginnen en dat er doorgevochten moest worden, wilden de Fransen niet helemaal met lege handen bij de Duitsers verschijnen. Het hielp niet veel — slechts met twee troeven in handen moest generaal Huntziger met zijn staf op 20 juni naar Compiègne, naar dezelfde plek waar bijna tweeëntwintig jaar daarvoor de Duitse nederlaag werd aanvaard. Huntziger kon slechts schermen met de Franse vloot en met de Franse koloniën; in Frankrijk zelf waren de Duitsers toen al heer en meester. Na zijn aankomst in Londen was De Gaulle onmiddellijk tot grote activiteit gekomen. Op de avond van zijn vlucht wendde hij zich via de radio tot alle Fransen. Met bijna dezelfde woorden als een maand daarvoor generaal Winkelman had gebruikt, vertelde De Gaulle over de technische overmacht van de Duitsers, maar hij verzekerde dat in een wereldoorlog één verloren veldslag niet beslissend is: 'Wij zijn nu neergeslagen door technische krachten, maar in de toekomst kunnen wij overwinnen met een grotere mechanische kracht.' Voor het opbouwen van die grotere macht wees De Gaulle op de Franse koloniën en het Britse wereldrijk en de Amerikaanse hulpbronnen. Hij besloot zijn toespraak: 'Ik, generaal de Gaulle, thans in Londen, vraag alle Franse officieren en soldaten, met of zonder wapens, evenals alle Franse ingenieurs en vakarbeiders van wapenindustrieën die zich op Brits grondgebied bevinden of zullen bevinden, om zich met mij in verbinding te stellen. Wat ook gebeure, de vlam van het Franse verzet mag niet doven en zal niet doven.' Al spoedig bleek dat het een hachelijke onderneming was. In Frankrijk werd De Gaulle door Pétain een verrader genoemd en later ter dood veroordeeld. De bestuurders en militairen in de Franse koloniën weigerden, op een enkele uitzondering na, De Gaulle als 'Leider der Vrije Fransen' te erkennen; zij achtten zich door ambtseden gebonden aan de regering-Pétain. Zelfs de Fransen op Brits grondgebied stonden doorgaans uiterst sceptisch tegenover De Gaulle. Hoewel hij diens tengevolge door geen enkel land, behalve door Engeland, werd aanvaard als de leider

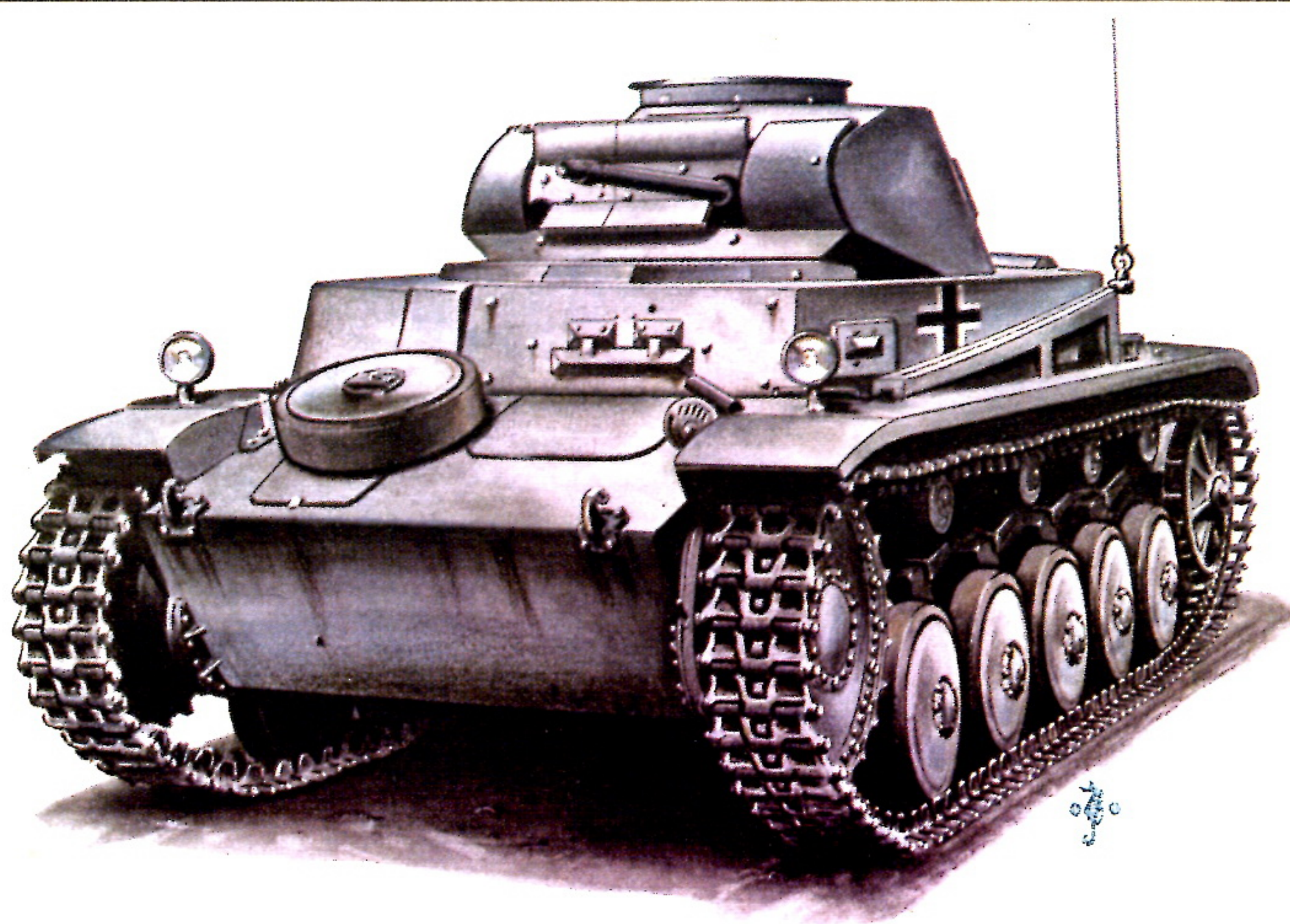

Het gemotoriseerde wapen zou, anders dan in de Eerste Wereldoorlog, in de Tweede een zeer grote rol spelen. In 1940 waren het in hoofdzaak de Duitsers die op dit punt over een zeer sterke uitrusting beschikten en er voor een groot deel hun eerste successen aan te danken hadden. De geallieerde gemotoriseerde eenheden waren aanzienlijk minder sterk en hadden daarbij het nadeel dat ze in veel geringere mate geconcentreerd optraden.

De afbeelding hiernaast toont de Franse Berliet Diesel 'Porte-Char', een dertigtons tankbergings- en transportwagen, met in de takels een tank van het type Somua. De hijsbok werd bediend door middel van via de motor aangedreven schroefspindels in de zijkanten van het laadplatform.

Bij het uitbreken van de oorlog bestond het grootste deel van de tankuitrusting in Engeland uit deze Vickers Mark VI C, een lichte tank die bewapend was met 15-mm en 7.92-mm Besa-mitrailleurs. Het voertuig woog ruim vijf ton en bereikte een maximum-snelheid van 56 km per uur. Behalve in Frankrijk werd deze tank onder andere ingezet in de strijd in Noord-Afrika.

Bij hun acties in Polen, Frankrijk en later in Noord-Afrika gebruikten de Duitsers de Panzerkampfwagen II hoofdzakelijk als verkenningsvoertuig, hoewel deze lichte tank aanvankelijk was bedoeld voor gebruik tegen lichte pantservoertuigen. Hij was uitgerust met een mitrailleur en een 2-cm kanon, had een gewicht van ongeveer tien ton en een snelheid van 40 km per uur.

van het Vrije Frankrijk, begon De Gaulle in Londen een Franse strijdmacht op te bouwen. Voor alles was hij afhankelijk van Engeland, dat zelf de grootste moeite had het hoofd boven water te houden.

Aanvankelijk bewaarde Churchill de schone schijn, maar toen De Gaulle een paar maal tot vrij ongelukkige acties kwam en toen het onzeker bleef of hij wel op enige aanhang in de Franse koloniën kon rekenen, bekoelde de verhouding.

Er werd in juni 1940 nog een poging gedaan om een Franse regering in ballingschap te vormen. Op uitnodiging van admiraal Darlan was de actieve Georges Mandel met drieëntwintig andere politici per kruiser naar

Noord-Afrika uitgeweken. In Casablanca poogde hij een regering te vormen, hetgeen door de plaatselijke gouverneur aan Pétain werd gemeld. Mandel werd gearresteerd en na veel juridisch gechicaneer als gevangene naar Frankrijk overgebracht. Vier jaar later werd de moedige Mandel op verzoek van de Duitsers door de regering-Pétain vermoord. Op dezelfde dag dat De Gaulle zijn eerste radiotoespraak hield, sprak Churchill in het Britse Lagerhuis: Engeland stond nu alleen en het moest er ernstig rekening mee houden dat er spoedig een Duitse invasie zou komen. Maar Engeland zou alleen blijven doorvechten, als het moest jarenlang. Dat was het Britse rijk verplicht aan zichzelf, aan alle landen

die zich met het Britse rijk hadden verbonden en aan de hele christelijke beschaving, omdat de komende strijd zou beslissen 'over alles wat ons dierbaar is'. Evenals hij al eerder had gedaan, beloofde Churchill dat Frankrijk, als Engeland de oorlog won, zou worden hersteld in zijn oude macht en glorie. Hij eindigde zijn lange toespraak, die door het Lagerhuis ademloos werd gevolgd, met de beroemd geworden woorden: 'Laten wij ons daarom met volle kracht en overgave op onze plichten werpen en ons zó gedragen, dat de mensen, wanneer het Britse rijk en zijn Gemeenebest nog duizend jaren blijven bestaan, nog altijd zullen zeggen: 'Dit was hun schoonste uur'.'

Terwijl het Franse militaire verzet tegen de oprukkende Duitsers steeds sneller begon af te brokkelen, ontstond er in het achterland een toestand van opperste verwarring. Bij de bijna twee miljoen Belgen en vele duizenden Nederlanders die voor de Duitse tankspitsen uit naar Frankrijk waren gevlucht, voegden zich nu ook miljoenen Fransen. Overal raakten de wegen verstopt door een in paniek vluchtende menigte, die in auto's, op karren en fietsen, wat armzalig huisraad, dieren en voedsel meevoerde. Hele dorpen en stadjes raakten ontvolkt zodra de kreet klonk: 'De Moffen komen...!' Op 15 juni waren er in Chartres van de 23.000 inwoners niet meer dan 800 in de stad achtergebleven.

Overal gaven mensen die zelf geen auto bezaten, hun kinderen mee aan wildvreemden die wel in het gelukkige bezit van een wagen waren. Gezinnen werden uiteengerukt; mannen spraken met hun vrouw af elkaar in Bordeaux, Marseille of Lyon weer te ontmoeten. In die steden stonden de kranten al gauw vol advertenties in de trant van: 'Wij zoeken Marie-José Philippe, 6 jaar, verloren te Bourges op 16 juni. Gelieve te schrijven naar...'

Bejaarden, baby's en zieken zaten op krakende boerenkarren samengeperst tussen kratten met kippen en ganzen. Mannen en jongens liepen ernaast. Boven hen stond een meedogenloze zon aan een hardblauwe hemel, waaruit elk moment stuka's gierend naar beneden konden duiken. Men bleef voor de snel oprukkende Duitsers uit vluchten, vaak zonder te weten waarheen. Zij die moesten lopen, legden dikwijls vijftig, zestig kilometer per dag af. Vele ouden van dagen en zieken bezweken op die barre tocht naar het niets. Men gunde zich nauwelijks de nodige tijd om hen ter plaatse te begraven.

De trieste, eindeloze colonnes vluchtelingen werkten besmettelijk op de bevolking van de plaatsen waar zij doorheen trokken. Honderdduizenden sloten zich in paniek bij de vluchtenden aan, die nu als trage, wassende rivieren van menselijk leed door het land kronkelden, naar het westen en het zuiden zonder te weten waarheen.

Deze uittocht leidde herhaaldelijk tot paniekmaatregelen. In Avoine-Beaumont moest een straatveger onder het toeziend oog van hoge ambtenaren van het ministerie van financiën die naar deze plaats waren gevlucht, vijfen-

'DE MOFFEN KOMEN...!'

twintig miljoen francs aan bankbiljetten verbranden. De prefect van Noord-Frankrijk daarentegen zond een noodkreet naar Parijs dat hij dringend geld nodig had voor zijn departement, dat door de Duitsers was omsingeld. Parijs zond twee Glenn-Martins, nieuwe Amerikaanse toestellen, met enkele miljoenen bankbiljetten naar Lille. Toen de vliegtuigen echter wilden landen, werden zij neergeschoten door Brits afweergeschut. De Britten, die dit vliegtuigtype nog niet kenden, hielden de Glenn-Martins namelijk voor vijandelijke toestellen. Duizenden en nog eens duizenden bankbiljetten dwarrelden in de wijde omtrek neer. Slechts een van de zes Franse vliegers wist zich met zijn parachute te redden.

De filmster Corinne Luchaire, die enkele dagen doorbracht in haar afgelegen bungalow nabij Mantes, ontdekte op de tiende juni dat er in geen enkel dorp in de omgeving nog een kruidenier, bakker of slager was. Toen zij een afdeling uitgeputte zoeaven die de wapens hadden weggeworpen, wat te drinken wilde geven, moest zij eerst een paar rondzwervende koeien gaan melken. Het melkvee, dat vluchtende boeren met bloedend hart achterlieten, leed afschuwelijk.

Andere boeren weigerden hun vee achter te laten. Velen van hen trokken met koeien, paarden, geiten en schapen dwars door Parijs naar het zuiden. Tienduizenden dieren sjokten zo over de boulevard Saint-Germain en de boulevard Henri IV. Straten waarin de afgelopen honderd jaar hooguit nog paarden hadden gelopen, kregen nu het aanzien van een veemarkt — en soms van een mestvaalt, waaruit een ondraaglijke stank opsteeg.

Het gehele openbare leven in de hoofdstad raakte op drift en werd vervolgens verlamd door de dreigende nadering van de Duitse troepen. Op 8 juni vertrokken de treinen nog volgens schema uit Parijs naar Rennes. Twee dagen later reeds kwamen ze met achttien uur vertraging aan. Nog een dag later reed er helemaal geen trein meer. Die elfde juni liet de Franse opperbevelhebber Parijs tot open stad verklaren, omdat hij nodeloze verwoestingen wilde voorkomen. De laatste Parijzenaars trachtten nog een goed heenkomen te zoeken. Velen van hen overnachtten in het metrostation bij de Gare d'Austerlitz, in de hoop in de vroe-

ge morgen nog een plaatsje te kunnen vinden in de goederenwagens die volgens geruchten toch nog naar het zuiden zouden vertrekken.

De meest fantastische geruchten waren aan de orde van de dag. Achterblijvers hoorden links en rechts dat de prefectuur straat na straat de bevolking zou dwingen te evacueren. Ook werd gezegd dat de Duitsers van plan waren de gehele mannelijke bevolking te deporteren. Daarentegen waren er ook hoopvolle verhalen als zou Weygand een kolossaal leger bijeen hebben gebracht achter de Loire. Frankrijk zou daar stand houden en de oorlog zou lang gaan duren.

Intussen rukten de Duitsers, zonder nog op noemenswaardige tegenstand te stoten, in bliksemtempo op naar de Lichtstad, die niets stralends meer had. Restaurants en warenhuizen sloten hun deuren; kranten verschenen niet meer; de radio zond verwarde berichten uit. Ministeries vorderden vrachtwagens, die in aller ijel archieven uit de stad brachten. Het Legermuseum laadde twee trucks vol met voorwerpen als vaandels, oude wapens, enzovoort om deze herinneringen aan Frankrijks militaire glorie elders in veiligheid te brengen. Zo ging het ook met kostbare schilderijen uit het Louvre en zelfs met de gedetineerden die in Fresnes en de Santé gevangen zaten. Dieven, rovers, moordenaars en politieke delinquenten werden door elkaar in zwaar getraliede of geblindeerde politiewagens geperst, waarin zij achttien uur achtereenvolgend vrijwel bewegingloos en ook vrijwel zonder eten en drinken moesten blijven zitten.

De sombere sfeer in de hoofdstad werd nog verhoogd door een voortdurend neerkletterende regen, die zelfs het vuur van in brand gestoken documenten in tuinen van ministeries en overheidsbureaus dreigde te doven. Er laaiden in de hoofdstad ook grotere vuren op. Generaal Dentz, die van het front in de Elzas naar Parijs was teruggeroepen en met berusting de opdracht had aanvaard de hoofdstad niet te verdedigen, liet in de middag van 13 juni de brandstofreservoirs van Le Pecq, Port-Marly en Colombes in brand steken. In de vroege ochtend van de veertiende juni volgden de reservoires van Vitry, Villeneuve-le-Roi en Juvisy. De hemel boven Parijs was bloedrood gekleurd. Op dat moment stonden de Duitsers voor de poorten van de stad.

Joep Büttinghausen

VAL VAN EEN STAD

DRS. J. S. WIJNE

In de nacht van de zeventwintigste mei breken onder leiding van Rommel de tanks van het 4e Duitse leger van Von Kluge ten zuiden van Rijssel door de Britse linies. De volgende dag bereiken ze de zuidelijke voorsteden van Rijssel. Terugtrekkende Britse troepen houden nog even stand, maar zetten dan hun geplande terugtocht voort. Zij ontsnappen zodoende aan de tangbeweging van het 4e Duitse leger uit het zuiden en het 6e uit het noorden. Door de onderhandelingen van de afgelopen dagen over de vraag of de Fransen nu wel of niet met Britse hulp gelegenheid zouden krijgen voor een pauze in de geplande terugtocht, waren deze Britten ver achter geraakt op het schema. Zij zouden ten westen

In Rijssel stootten de oprukkende Duitsers op felle tegenstand. Zij moesten straat na straat op de Fransen veroveren.

van Armentières stellingen betrekken achter de Leie en aan de benedenloop van deze rivier een nieuwe linie verdedigen.

Op 28 mei om zeven uur 's avonds was het lot van het grootste deel van het 1e Franse leger beslist. De Duitse tanks hadden bij Lomme de weg van Rijssel naar Armentières afgesloten. Zes Franse divisies, waaronder verscheidene Noordafrikaanse, zaten als ratten in de val, in een stad die oorspronkelijk als open stad beschouwd had moeten worden. Voor hen bestond nog steeds het laatste plan

van Weygand: zoveel mogelijk Duitse troepen in het noorden zo lang mogelijk binden, opdat in het zuiden de verdediging kon worden gereorganiseerd. Eerst deden de Fransen nog een wanhopige poging de ring te doorbreken. Zij probeerden naar het noordoosten uit te breken om de Britse sector van het Leiefront te bereiken. Maar de Britten hadden hun posities aan het Deulekanaal al opgegeven, zodat deze poging mislukte.

De generaals Blanchard en Prioux, respectievelijk commandant van de 1e legergroep en het 1e Franse leger, hadden divisie-generaal Molinié aangewezen als bevelhebber van de omsingelde troepen in Rijssel. De eerste dag kwam er maar weinig verandering in de linies

rondom de stad. Bij Lomme slaagden de Fransen erin het park en het kasteel op de Duitsers te heroveren. Maar een uitweg naar het westen kregen ze er niet mee. Ook aan de zuidkant van de stad, bij Loos en Haubourdin, hielden de belegerden stand. Op de negenentwintigste gaven de Fransen bij Haubourdin zich over. Zij hadden geen munitie meer. De Duitsers dreven deze krijgsgevangenen daarna als een schild voor zich uit. 's Avonds gaf generaal Juin zich met de rest van zijn 15e gemotoriseerde divisie over. De Duitsers waren nu bijna in het centrum van de stad. Op de dertigste probeerden ze de Fransen tot overgave te bewegen. Zij strooiden vlugschriften boven de stad uit en om

15.00 uur zei generaal von Reichenau, bevelhebber van het 6e Duitse leger, dat hij bereid was de verdedigers 'les honneurs de la guerre' te geven. Hoewel alle ziekenhuizen van de stad al door de Duitsers bezet waren, gaven de verdedigers zich niet over. Dat deden ze pas op 1 juni. Er was toen geen voedsel en ook geen munitie meer. De Fransen kregen het door Von Reichenau beloofde eerbetoon. Op het marktplein van de stad defileerden die dag twee compagnieën, met aan het hoofd Molinié en de andere generaals, voor de Duitse generaal Wagner en een detachement van diens troepen. Het défilé werd opgeluisterd door een Duits militair muziekkorps. Rijssel was gevallen.

ZO TROTS WAREN DE DUITSERS

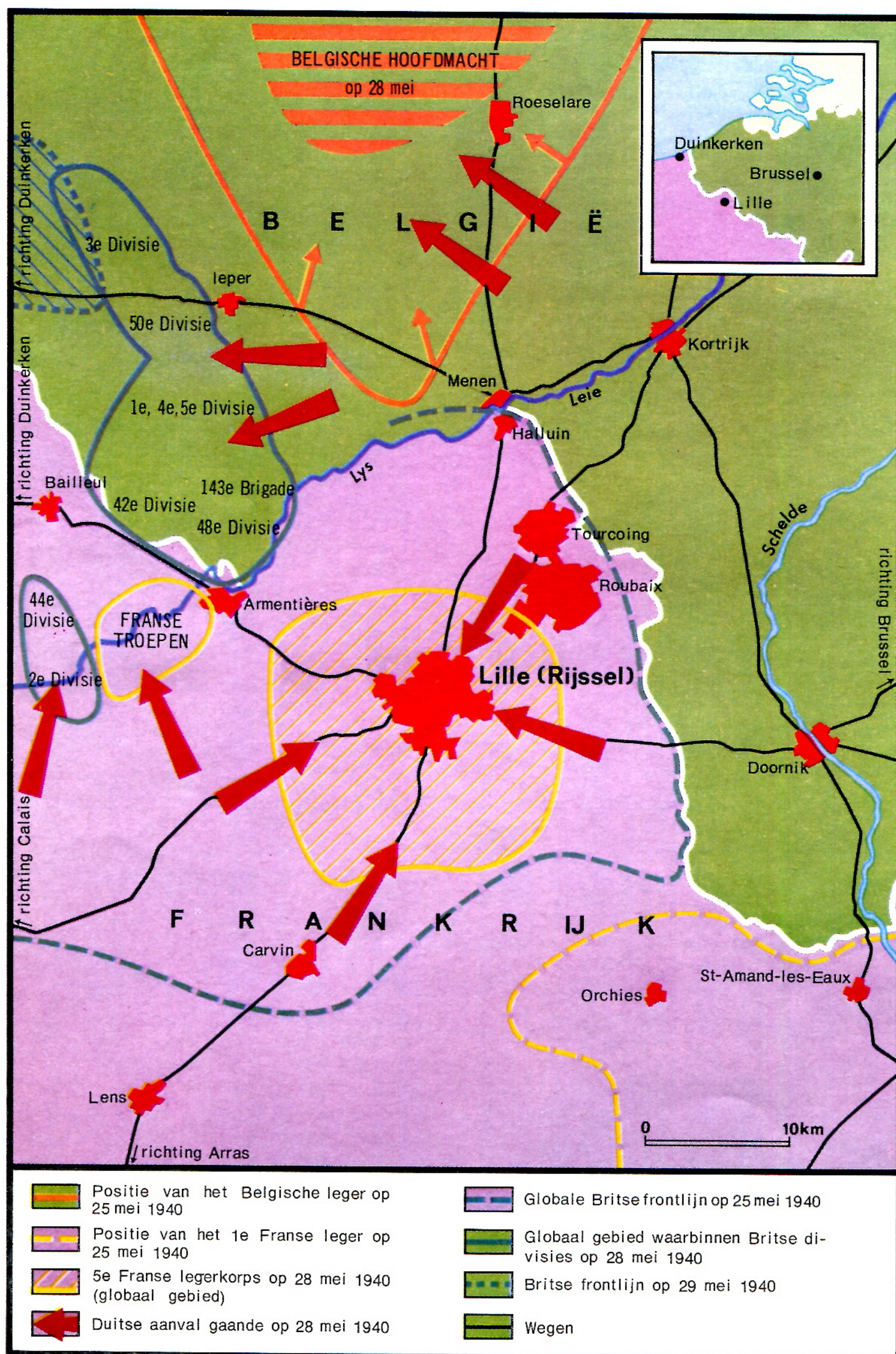
Beste vriend!

Nu de wapens rusten, verwacht je van mij natuurlijk een uitzonderlijk spannend verhaal. Maar ik behoor niet tot de troepen die ver voor het front in pantserwagens op verkenning gaan en mij is het ook niet vergund om hoog in de lucht met bliksemsnelle Messerschmitt-jagers te zegevieren over vijandelijke vliegers. Ik ben slechts een eenvoudige infanterie-officier en achter mij marcheren over eindeloze, stoffige marsroutes 150 infanteristen, bezweet en met munitietassen beladen. Met hen slaap ik in dezelfde greppels, met hen eet ik uit dezelfde ketels. En nu zie jij in het bioscoopjournaal en in de kranten hoe onze toestellen naar het westen vliegen om ergens havens, stations of wapenfabrieken te bombarderen; je ziet hoe onze stuka's als roofvogels neerduiken op tanks en slagschepen. Je leest hoe onze pantsertroepen koelbloedig doorstoten naar de zee en je zult daar, net als ikzelf, enthousiast over zijn. Maar, beste vriend, vergeet ons niet — wij, die in een veldslag de beslissing brengen.

De infanterist moet de stormaanval wagen, hij moet zijn dekking verlaten en de laatste, met kogels doorschoten 300 meter overwinnen. In de van huis-tot-huis-gevechten te Breilly, in de bosgevechten bij de Somme en overal waar de ondersteunende wapens hem niet kunnen volgen, staat de infanterist alleen met geweer en handgranaten. En na het gevecht wacht hem geen gerieflijk onderkomen. Bos en weiland, greppels en moeras vormen onze nachtkwartieren. En voordat er gevochten wordt, moet er worden gemarcheerd. De troepen van Napoleon legden 25 tot 30 km per dag te voet af, wij maken dikwijls 50, soms 60 km per dag. Denk het je eens in, die marscolonne van ongeschooren, dodelijk vermoeide mannen, of beter: marcheer eens mee. En als je dan na een mars van 50 km door zon en stof op wacht moet gaan staan of kort daarop verder moet marcheren of meteen de slag in gaat, dan zul je vervuld zijn van eerbied voor dit wapen. Aan dit alles moet de officier van de Pruisische generale staf hebben gedacht die eens schreef: 'De infanterist torst de zwaarste last van de veldslag. Hij brengt de meeste offers. De infanterie is de koningin van het slagveld en daardoor heeft ze ook recht op de grootste roem!' — Gisteren, vandaag en voor alle toekomst! En omdat we dat weten, houden we van je: eenvoudige, door strijd geharde Duitse infanterie!

(Fragment uit een brief van Oberleutnant Poll van een Beiers infanterieregiment, ontleend aan 'Sturmarsch zur Loire, Erinnerungsbuch des XXXVIII Armeekorps vom Feldzug über Somme, Seine und Loire', Verlag Die Wehrmacht KG, Berlin/Charlottenburg)

Links: de situatie rond Rijssel op 28 mei. Na vergeefse uitbraakpogingen en een felle verdediging moesten de Fransen zich tenslotte op 1 juni overgeven.

DE WAPENSTILSTAND TUSSEN FRANKRIJK EN DUITSLAND

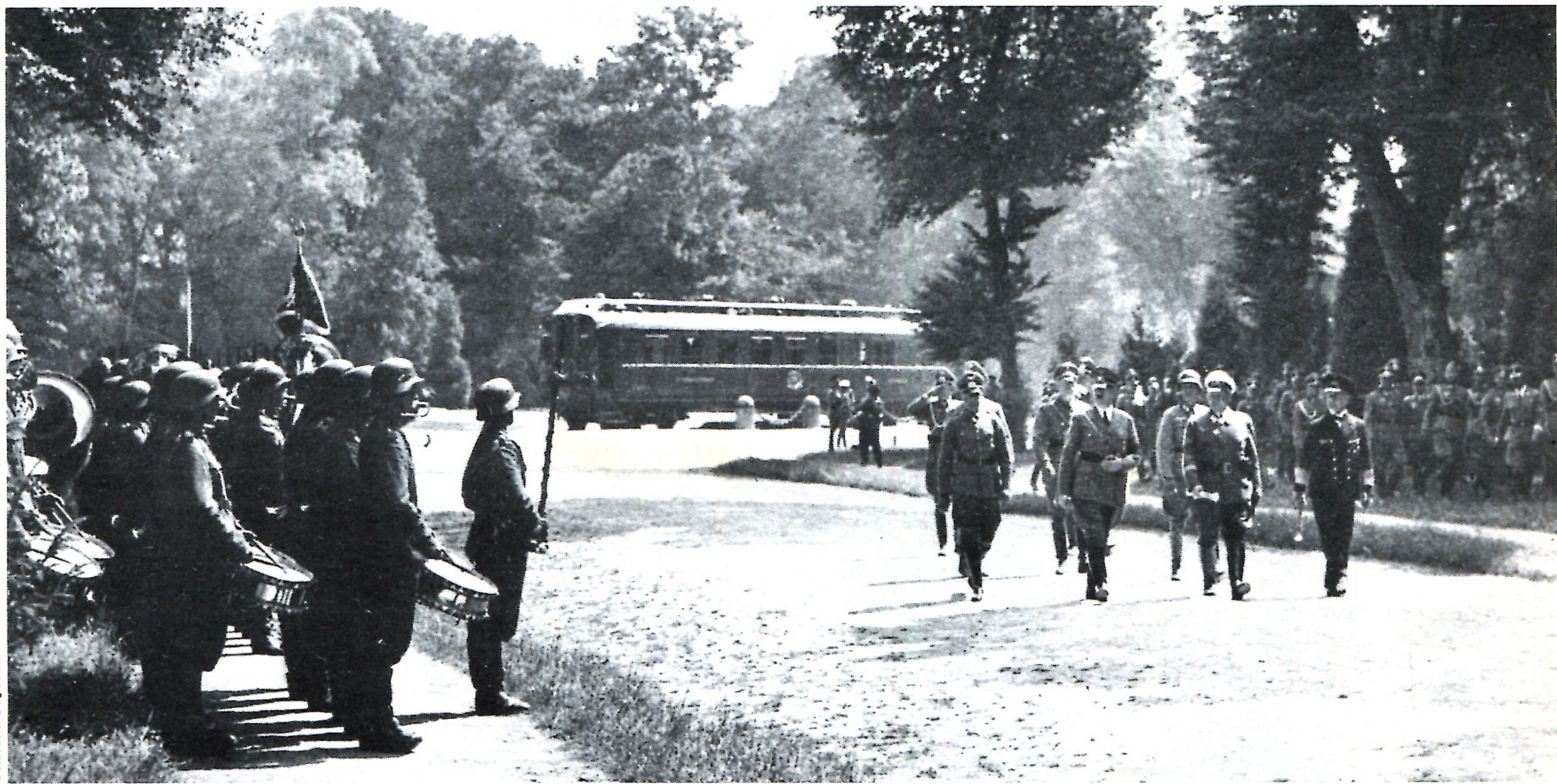
DIEZELFDE SPOORWAGON

DRS. J. S. WIJNE

Op 21 juni 1940 omstreeks één uur in de middag vertrokken de Duitse en Franse delegaties naar de plaats waar tussen beide partijen de wapenstilstand zou worden gesloten. Maar alleen de Duitsers wisten waar men heen ging. Dat was een onderdeel van het plan dat Goebbels had opgezet om de Duitse overwinning (en de Franse nederlaag!) zo duidelijk mogelijk te beklemtonen. Hitler was het eerst ter plaatse. Ook dat was zo geregeld. Om

een woord. Er was alleen het geruis van de bomen die in 1918 waren geplant. Het tweede monument was niet bedekt. Hitler klom erop en liep naar de tekst: 'Hier bezweek op 11 november 1918 de misdadige trots van het Duitse Rijk, verslagen door de vrije volkeren die het tot slavernij probeerde te brengen.' Goering verbrak de stilte met het voorstel de tekst te veranderen. Hitler reageerde niet eens. Hij draaide zich om, klom van de steen

plaats waar Frankrijk in 1918 zijn grootste overwinning had beklonken, moest het nu zijn diepste nederlaag erkennen. Voordat de Fransen in de wagon werden toegelaten, moesten generaal Huntziger (de leider van de delegatie), luchtmachtgeneraal Bergeret, admiraal Leluc, generaal Parisot en de diplomaat Noël de SS-erewacht inspecteren. Eenmaal in de wagon, moesten ze eerst luisteren naar een korte rede van Keitel, waarin deze

15.15 uur stopte de lange stoet van Duitse wagens op de open plek in het Bos van Compiègne, waar op 11 november 1918 Duitsland zijn nederlaag had erkend in de spoorwagon die toen diende als commandopost van de geallieerde opperbevelhebber Foch. Die wagon stond er weer. In aller ijl hadden de Duitsers hem in de voorbije nacht uit het museum in Parijs gehaald en naar deze plaats gebracht. Hitlers auto stopte aan de voet van het Elzas-Lotharingen-gedenkteken, een Pruisische adelaar, doorstoken met een zwaard. Het monument was bedekt met hakenkruisvlaggen. Vergezeld van Goering, Hess, Raeder, Keitel en Ribbentrop liep Hitler naar de nabijgelegen gedenksteen. Niemand sprak

Onder de tonen van het 'Deutschland über alles' en het Horst-Wessellied verlaten Hitler en zijn gevolg de spoorwagon waarin Frankrijk zijn diepste vernedering moest ondergaan.

en ging midden op de open plek staan met zijn voeten ver uiteen en zijn handen in de heupen. Met een blik waarin trots, voldoening en minachting zich vermengden, keek hij rond. Toen liep hij op de spoorwagon toe en nam daar de plaats in die Foch in 1918 had bezet. Het was half vier.

De Franse delegatie kwam de open plek oprijden. Wat zij vanaf het vertrek uit Parijs al had gevreesd, was waarheid geworden. Op de

uiteenzette waarom Duitsland tot de oorlog was gedwongen. Toen Keitel daarmee klaar was, gaf Hitler aan Huntziger de tekst van de wapenstilstandsvoorwaarden. Daarna stond hij op en vertrok met het grootste deel van zijn gevolg. Alleen Keitel en Jodl bleven achter. Buiten werden het *Deutschland über alles* en het Horst-Wessellied gespeeld. Binnen zweeg men. Toen de muziek was verstomd, zei Keitel dat hij verwachtte dat de Fransen een blanco volmacht hadden. Zij hoefden dus alleen maar ja of nee te zeggen, er kon niet worden onderhandeld. De wapenstilstand zou verder pas in werking treden als ook de Italiaanse voorwaarden aanvaard zouden zijn. Wel stond Keitel toe dat de Fransen

onderling beraad hielden. Toen ze om 18.00 uur terug waren in de wagon, was daar alleen Jodl nog. Hij zei alleen maar toelichtingen te mogen geven. Huntziger antwoordde dat Duitsland er toch geen belang bij kon hebben Frankrijk te onteren of te vernederen. Er volgde enig gehakketak, waarmee ook de teruggekeerde Keitel zich even later inliet. Tenslotte kregen de Fransen gelegenheid nog diezelfde dag contact op te nemen met hun regering in Bordeaux. Toen de Fransen de volgende dag om 11.00 uur weer in de wagon kwamen, hadden zij de tegenvoorstellen bij zich die hun regering de afgelopen nacht had opgesteld. Keitel was bereid enkele mondelinge toezeggingen te doen, die echter niet in het protocol zouden worden opgenomen. Weer volgde er ruggespraak met Bordeaux. Maar om 18.34 uur bracht een Duitse officier een nota van Keitel binnen dat voor 19.00 uur de voorwaarden aanvaard moesten zijn, omdat anders de Franse delegatie zou worden teruggezonden. Om 18.50 uur ondertekenden de Fransen in opdracht van hun regering het verdrag. Huntziger las een verklaring voor en voegde daar persoonlijk aan toe: 'Generaal, u bent een soldaat en u weet welk

worden. 3. Het monument van maarschalk Foch zal intact blijven.'

Op de vijftiengste juni om 0.35 uur treedt de wapenstilstand in werking. Frankrijk is in verwarring en chaos ten onder gegaan.

De capitulatievoorwaarden van Compiègne

De belangrijkste punten uit de capitulatievoorwaarden van Compiègne waren de volgende:

2. Met het oog op het beschermen van de belangen van het Duitse Rijk zal het Franse gebied ten noorden en ten westen van de op bijgaande kaart aangegeven lijn door Duitse troepen bezet worden. Voor het geval dat streken van het bezette gebied zich nog niet in bezit van de Duitse troepen bevinden, zal hun bezetting onmiddellijk na het sluiten van het onderhavige verdrag geschieden.

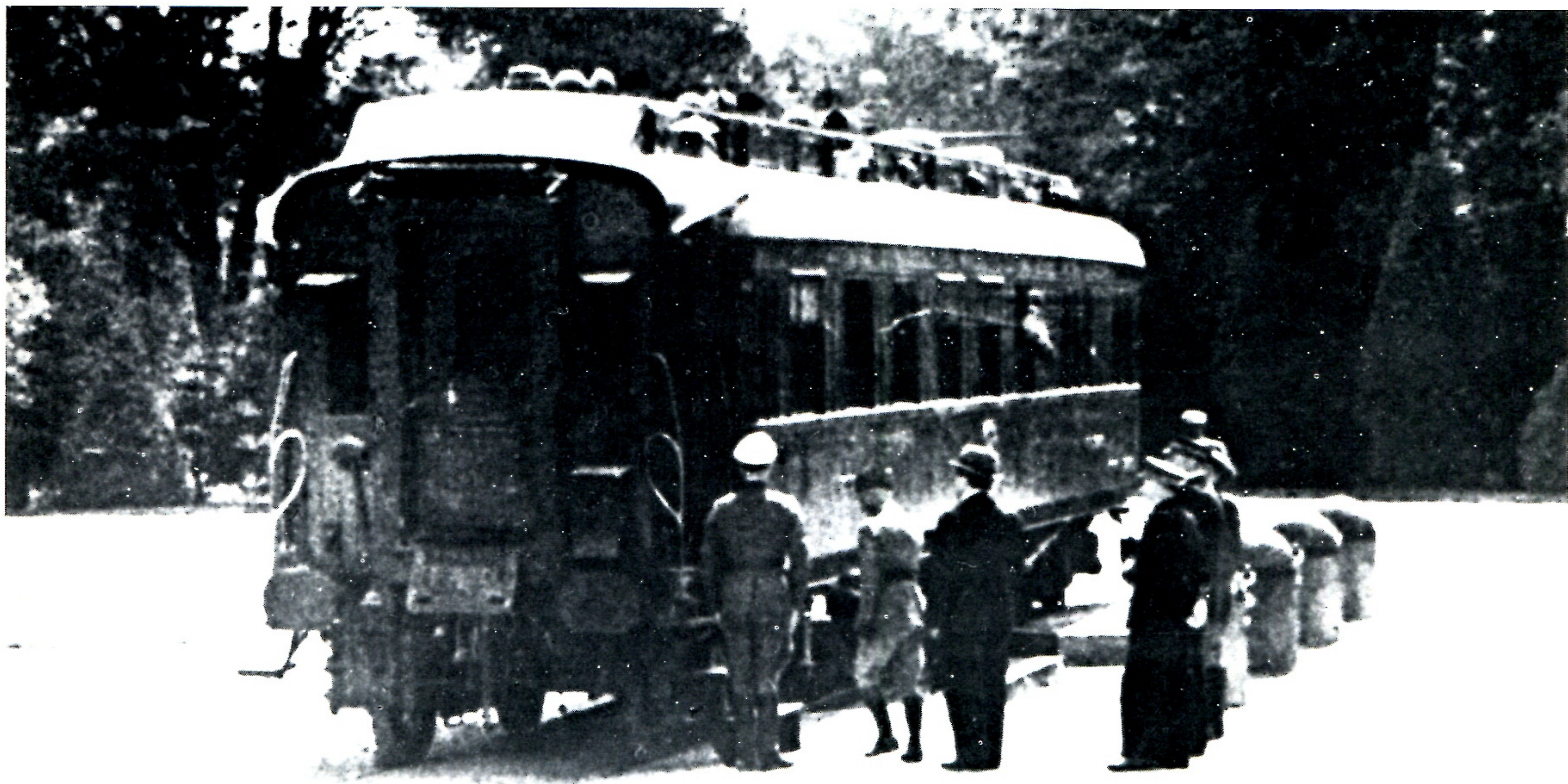
5. Ter garantie van een strikte naleving van de wapenstilstandsvoorwaarden kan worden geëist dat alle artillerie, alle gevechtswagens, alle anti-tankwapens, alle militaire vliegtuigen, alle luchtafweergeschut, alle infanteriewapens, alle vervoermiddelen en alle munitie van eenheden van het Franse leger welke in de strijd tegen Duitsland waren gewikkeld en

se eenheden — moeten respectievelijk onder Duits en Italiaans toezicht worden geplaatst. Het Duitse opperbevel behoudt zich het recht voor daartoe alle noodzakelijke maatregelen ter voorkoming van misbruik van dit materieel uit te vaardigen.

7. Alle versterkingen in het binnenland en aan de kust met hun wapens, munitie en uitrusting, voorraden en installaties van welk soort ook, die zich in het te bezetten gebied bevinden, moeten worden uitgeleverd.

Alle details over plekken waar mijnen zijn, mijnenvelden, tijdbommen, chemische versperringen, enzovoort, moeten aan het Duitse opperbevel overhandigd worden. Deze versperringen moeten door de Franse troepen op bevel van de Duitse autoriteiten verwijderd worden.

8. De Franse oorlogsvloot — met uitzondering van het deel dat ter beschikking van de Franse regering wordt gelaten om haar belangen te behartigen in haar koloniale rijk — zal zich moeten verzamelen in daarvoor nader aan te wijzen havens en gedemobiliseerd en ontwapend moeten worden onder toezicht van respectievelijk Duitsland of Italië. De Duitse regering verklaart bij dezen plechtig

een harde beproeving het voor een soldaat is te doen wat ik hier kwam doen.' Keitel vroeg toen een minuut stilte in acht te nemen voor hen '... die hun bloed voor hun vaderland hebben gegeven.' De plechtigheid was voorbij. Na een kort gesprek onder vier ogen tussen Keitel en Huntziger vertrokken de Fransen om 19.05 uur via Parijs naar Rome. Vrijwel meteen werd een order van Hitler bekend gemaakt: 'Na de ceremonie van Compiègne verordonneer ik het volgende: 1. De historische wagon, de gedenksteen en het monument, gewijd aan de Franse overwinning, moeten naar Berlijn worden gebracht. 2. Het onderstel van de wagon, de rails en de stenen die zijn plaats aangeven, moeten vernietigd

die zich bij het in werking treden van het onderhavige verdrag bevinden op het gebied dat niet door Duitsland bezet zal worden, in goede staat worden uitgeleverd. De Duitse wapenstilstandscommissie zal over de omvang van deze leveringen beslissen. Van de uitlevering van de militaire vliegtuigen kan afstand worden gedaan als alle vliegtuigen die nog in bezit zijn van de Franse troepen, worden ontwapend en onder Duits toezicht worden geplaatst.

6. Wapens, munitie en oorlogsmaterieel van elk soort dat in het niet-bezette Franse gebied blijft — in het geval dat deze niet ter beschikking van de Franse regering worden gelaten voor de bewapening van de toegestane Fran-

aan de Franse regering dat zij niet voornemens is gedurende de oorlog de Franse oorlogsvloot, die gestationeerd is in havens onder Duits toezicht, voor eigen doeleinden te gebruiken, afgezien van de eenheden, nodig voor toezicht op de kust en het vegen van mijnen. Zij verklaart bovendien plechtig en formeel dat zij niet het voornemen heeft een terugvordering te formuleren ten aanzien van de Franse oorlogsvloot bij het sluiten van de vrede. Uitgezonderd het deel van de Franse oorlogsvloot, aangewezen om de Franse belangen in het koloniale rijk te beschermen, zullen alle oorlogsschepen die zich buiten de Franse territoriale wateren bevinden, naar Frankrijk moeten worden teruggeroepen.

Boven: het Elzas-Lotharingen-gedenkteken bij Compiègne, een Pruisische adelaar doorstoken met een zwaard, hier behangen met een hakenkruisvlag.

Links: de spoorwagon waarin Duitsland in 1918 zijn nederlaag moest erkennen, was in allerijl uit het museum in Parijs gehaald om de Franse nederlaag te beklemtonen.

Rechts: deze bekende foto van een dansende Hitler in Compiègne komt in werkelijkheid uit een Britse trucagefilm, samengesteld uit allerlei oudere, documentaire fragmenten.

Geheel rechts (boven): na het overhandigen van de wapenstilstandsvoorwaarden verlaat Hitler met zijn opperbevelhebbers het terrein van de Franse nederlaag.

Geheel rechts (onder): een blik in de spoorwagon tijdens de korte toespraak van generaal Keitel, die voorafging aan het overhandigen van de Duitse voorwaarden.

Onder: na ruggespraak met hun regering keren generaal Huntziger en diplomaat Noël, begeleid door enkele Duitse officieren, terug naar de wagon.

9. Het Franse opperbevel zal aan het Duitse opperbevel juiste aanwijzingen geven over de door Frankrijk geplaatste mijnen, over alle mijnenvelden in de havens en voor de kusten, alsook over de militaire verdedigingsinstallaties.

10. De Franse regering verplicht zich in de toekomst geen enkele vijandige handeling tegen het Duitse Rijk te ondernemen, met geen enkel deel van de haar resterende strijdkrachten noch op welke ander manier ook. De Franse regering zal eveneens verhinderen dat leden van de Franse strijdkrachten het Franse gebied verlaten en ervoor zorgen dat noch wapens, noch welke uitrusting ook, noch schepen, noch vliegtuigen, enzovoort... overgebracht worden naar Engeland of een ander land. De Franse regering zal aan Franse onderdanen verbieden te strijden tegen Duitsland, in dienst van staten waarmee Duitsland zich nog in oorlog bevindt. Franse onderdanen die zich niet aan dit verbod zullen houden, zullen door de Duitse troepen als francs-tireurs worden behandeld.

11. Tot nader order zal het aan Franse koopvaardischepen, daarbij inbegrepen kustvaarders en havenvaartuigen die zich onder

Sado-Opera Mundi

dat zonder Duitse toestemming vooraf opstijgt, zal door de Duitse militaire luchtmacht als een vijandelijk vliegtuig worden beschouwd en als zodanig behandeld. De vliegvelden en de grondinstallaties van de militaire luchtmacht in het niet-bezette gebied zullen onder respectievelijk Duits of Italiaans toezicht komen. Er kan worden verlangd dat zij onbruikbaar worden gemaakt. De Franse regering moet alle vreemde vliegtuigen die zich in het niet-bezette gebied bevinden, ter beschikking van de Duitse autoriteiten stellen of het voortzetten van hun tocht verhinderen.

14. Alle radiozenders van de omroep die zich in Frankrijk bevinden moeten onmiddellijk hun uitzendingen staken. De hervatting van de uitzendingen door de nationale omroep zal in het niet-bezette deel aan een speciaal reglement onderworpen worden.

18. De kosten van onderhoud van de Duitse bezettingstroepen op het Franse grondgebied zijn voor rekening van de Franse regering.

22. Dit wapenstilstandsverdrag treedt in werking zodra de Franse regering op dezelfde wijze met de Italiaanse regering tot een overeenkomst betreffende de staking van de vijandelijkheden is gekomen. De vijandelijkhe-

Associated Press

Et. Ciné-Armées

Frans toezicht bevinden, verboden zijn de havens te verlaten. De hervatting van het handelsverkeer wordt onderworpen aan de toestemming vooraf van respectievelijk de Duitse of de Italiaanse regering. Franse handelsschepen die zich buiten de Franse havens bevinden, zullen door de Franse regering naar Frankrijk worden teruggeroepen en als dat niet kan, naar een neutrale haven worden gezonden. Alle Duitse handelsschepen die zich in Franse havens bevinden, zullen in goede staat worden teruggegeven als dat gevraagd wordt.

12. Aan alle vliegtuigen die zich op Frans grondgebied bevinden, zal onmiddellijk een vliegverbod worden opgelegd. Elk vliegtuig

den zullen worden gestaakt zes uur nadat de Italiaanse regering aan de regering van het Rijk de sluiting van het akkoord heeft medegedeeld. De regering van het Rijk zal dit moment per radio aan de Franse regering doen weten.

23. De huidige wapenstilstandsovereenkomst is geldig tot aan het sluiten van het vredesverdrag. Zij kan op elk moment door de Duitse regering opgezegd en onmiddellijk beëindigd worden als de Franse regering haar verplichtingen niet nakomt die zij in dit verdrag op zich heeft genomen.

Dit wapenstilstandsverdrag is getekend op de tweentwintigste juni 1940 om 18.50 uur Duitse zomertijd in het Bos van Compiègne.

DE ITALIAANSE AANVAL
OP FRANKRIJK

HYENA HEEFT HAAST

DR. F. G. VAN DER POLL

Collection Viollet

Dat Italië in september 1939 buiten de oorlog bleef, was voor Mussolini nauwelijks aanvaardbaar. Kennelijk zat het hem hoog dat deze *non-belligeranza*, hoewel niet identiek met neutralisme, sterke gelijkenis vertoonde met de afzijdigheid van 1914-'15, die hij steeds als een nationale schande had veroordeeld. Hij verlangde daarom van de Führer een schriftelijk bewijs dat Italië overeenkomstig diens wens buiten de oorlog bleef. Hitler verschaftte het gevraagde document, zonder het evenwel in Duitsland te publiceren, zodat daar nog vaak werd geschamperd over 'de verraders'.

De relatie tussen de twee dictators was een merkwaardige. Tijdens de glorieuze opmars

aan het westfront in 1940 schreef Hitler de ene brief na de andere over zijn successen, daarmee vurige kolen op Mussolini's hoofd stapelend. Hij verklaarde geroerd te zijn door het scherp afwijzende antwoord van de Duce op Franse toenaderingen. Wat de opmars betekende voor het fascisme zou in de hele wereld alleen begrepen kunnen worden door hem die in Abessinië al eens 'de Engelse kanonnen had getrotseerd'. 'Wie zoveel waagt als wij is altijd eenzaam, en sterk is daarom het gevoel van dank voor elk teken van vriendschap,' aldus Hitler. Aan Mussolini's zijde was aanzienlijk minder sentimentaliteit te bespeuren. In zijn hart zou hij graag van deze verpletterende vriendschap verlost zijn:

het kostte hem moeite een verheugd gezicht te zetten toen Hitler ontsnapt was aan een aanslag; hij liet in Praag anti-Duitse propaganda verspreiden en genoot, vóór hijzelf Frankrijk aanviel, nog twee dagen van de tegenstand die Hitlers troepen ondervonden, omdat Duitsland dan niet zo sterk zou staan bij de vrede. De Duitse tactloosheden ergerden hem herhaaldelijk en zijn felste afkeer laaide op als hij hen verdacht van opruiing in Zuid-Tirol.

De vraag is dan ook gewettigd of hij wel eens overwogen heeft de Engels-Franse zijde te kiezen. Dat Hitlers belangen niet met de zijne samenvielen, gaf hij meermalen te kennen, maar het enige feit dat kan wijzen op de mo-

gelijkheid van een conflict met Duitsland is de versterking van de noordgrens (de Alpenlinie van de Roedenbundel), waar de hele winter 1939—'40 aan gewerkt is. Helaas bezat Mussolini de slechte eigenschap dat hij zich aan zijn gehoor aanpaste; alle afkeer ten spijt werd hij in het bijzijn van de Duitse gezant altijd uiterst oorlogszuchtig en militairen met veel verbeeldingskracht wonnen het meestal bij hem. Bovendien dreef zijn haat tegen de democratieën hem onafwendbaar naar oorlog; geen rationele overwegingen konden hem daarvan afhouden en zeker geen economische. Zijns inziens kwamen staten nooit ten val door geldkwesties; dat de kolenaanvoer stagneerde was een pluspunt, omdat

dachte kon de Führer toch niet nalaten de Sowjetunie aan te vallen! Verder raadde hij deze aan zijn goede bedoelingen te demonstreren door een klein Polen te herstellen, gezuiverd van joden. Aan zijn antidemocratische gezindheid, aldus Mussolini, hoefde Hitler niet te twijfelen, maar zou het niet beter zijn de westelijke staten van binnen uit te laten verzwakken dan het risico te lopen buitensporige verliezen tegen hen te lijden? De Duce die dit schrijft, voelt dan nog het meest voor een aanval op Joegoslavië, om het fascistische Kroatië aan zich te verbinden — iets waarvan Hitler zich overigens al enige malen een voorstander had getoond, mits het kon geschieden zonder de Russen naar die

rijk. In januari 1940 poogde Engeland pressie uit te oefenen door het transport van kolen overzee te beletten. Italië zou deze dan van Engeland betrekken, dat als tegenprestatie vliegtuigen, munitie en dergelijke wilde kopen. In feite werd Mussolini hiermee gesteld voor een keuze tussen autarkie en internationale handel, d.w.z. tussen fascistische principes en economisch pragmatisme. Wat bij hem zou prevaleren, valt niet moeilijk te raden. In maart stelde ook Roosevelt hem op de proef door de missie van Sumner Welles, maar op dat moment greep Hitler in: 10 maart verscheen Ribbentrop om uit te leggen dat een offensief tegen het Westen in een paar maanden zou slagen, om te betogen dat Stalin geen

Foto-archief Spaarvestad

Hierboven: toen Mussolini in 1940 twijfelde welke keuze het meeste profijt voor Italië zou opleveren, de kant van Hitler of die der geallieerden, vertrok Von Ribbentrop op 9 maart naar Rome om Hitlers argumenten persoonlijk uiteen te zetten.

Links: bij gelegenheid van de zeventiende verjaardag van het regiment van de 'Moschettieri' nam Mussolini het regiment begin 1940 een parade af en reikte hij medailles uit voor bijzondere verdiensten.

Rechts: ingevolge Mussolini's aanspraken op de Côte d'Azur drongen op 22 juni 1940 Italiaanse militairen Menton binnen. De Fransen verzetten zich heftig maar moesten zich na felle gevechten toch overgeven aan de Cosseria-divisie.

het de autarkie stimuleerde; dat de Italiaanse effecten na augustus 1939 stegen en de bestellingen toenamen liet hem koud; als er helemaal geen geld meer zou zijn, konden altijd nog de kunstwerken verkocht worden, die hem toch niet interesseerden.

De grootste bezwaren heeft hij altijd gekoesterd tegen Hitlers eigengereidheid en tegen het Duits-Russische verdrag, waarvan hij moeilijkheden op de Balkan verwachtte. In een brief van 5 januari 1940 schoolmeesterde hij tegen Hitler over zijn eigen veertigjarige politieke ervaring, die hem ondanks de daaraan inherente tactiek nooit zijn revolutionaire antibolsjewisme had doen verloochenen. Op grond van ideologie en *Lebensraum*-ge-

Mondadori

hoek te lokken. Nog in april 1940 speelde dit plan een veel grotere rol bij Mussolini's oorlogsverlangen dan strijd tegen Engeland en Frankrijk, maar in mei heeft de overrompeling van het Westen de doorslag gegeven.

De houding van Engelsen en Fransen was vanaf 1939 enigszins onzeker waar het Italië betrof: ze behandelden het land als bondgenoot van Duitsland en blokkeerden een deel van zijn handel, maar hoopten niettemin door soepel optreden beide dictators van elkaar te vervreemden. Ter wille van de deviezen, die broodnodig waren voor graan- en grondstoffenaankoop, verkocht Italië wapens aan Latijns-Amerika, oorlogsschepen aan Zweden en militaire onderdelen aan Frank-

gevaar vormde voor de As wegens zijn voorkeur voor binnenlandse problemen en om tegelijk de twaalf miljoen ton steenkool toe te zeggen die Italië door de sinds 1 maart uitgebreide Britse blokkade zou missen. Mocht deze handige zet Mussolini nog niet volledig hebben overgehaald, dan zou dat wel gebeuren op de Brennerpas, waar de Führer op 18 maart persoonlijk revanche kwam nemen voor de wijze lessen die zijn collega hem in januari had toegediend: hij verzocht hem ernstig te overwegen of hij tevreden wilde zijn met een tweederangspositie in de Middellandse Zee dan wel de eerste rang prefereerde. In het laatste geval mocht Italië niet werkeloos blijven toezien als het offensief tegen West-

Europa was ontketend. Vorderde het langzaam, dan kon de Duce nog wel enig respijt nemen, omdat zijn land niet tegen een langdurige oorlog bestand was, maar verliep het vlot, dan was het zaak bij te dragen tot de beslissende slag. Hitler stelde meteen een gezamenlijke opmars vanuit de Bourgondische Poort naar de Rhônement voor.

Het is duidelijk dat Mussolini's trots niet toeliet deze uitnodiging af te wijzen. Op 31 maart legde hij de koning het krijgsplan voor waarin het begrip van de parallel oorlog werd ontvouwd — een oorlog niet *voor*, noch *met*, maar *naast* Duitsland. Een offensief in het Westen achtte hij nog onwaarschijnlijk en een Franse ineenstorting onvoorstelbaar;

(nog krijgsbuit uit de Eerste Wereldoorlog!) zouden pas na jaren gemoderniseerd zijn; munitie was er ten hoogste voor drie maanden en alles bij elkaar zou een succesvolle oorlog pas in 1948 mogelijk zijn. Tot nog toe had Mussolini de kritiek van zijn stafchefs altijd weggewuifd met het argument dat er pas in 1943 gevochten hoefde te worden. Maar nu dat ongeloofwaardig was geworden, heette het dat de oorlog voornamelijk een zaak van marine en luchtmacht zou zijn (inderdaad was de vloot het meest parate deel van de strijdkrachten). Het Duitse bliksemoffensief van april en mei 1940 had niet alleen de democratische staten verbijsterd, ook Mussolini moest zich nu haasten om niet op

Churchill sprak voor het laatst vermanende woorden: 'Wij kunnen elkaar natuurlijk vernietigen... maar ik wens op te merken dat ik nooit een vijand ben geweest van het Italiaanse volk; ik ben in mijn hart ook nooit tegen de man geweest die Italië bestuurt.' De drieëntwintigste mei gaf de Britse admiraliteit, om elke schijn van provocatie te vermijden, opdracht geen enkel Italiaans schip in de Middellandse Zee op contrabande te visiteren. Frankrijk, steeds meer in het nauw gedreven door de Duitse successen, trachtte de gunst van de Duce te verkrijgen door concessies aan te bieden in de vorm van grensregelingen in Afrika, afstand van Djibouti (Frans-Somaliland), uitbreiding van de rechten der Italiaanse minderheid in Tunesië, enzovoort. Op 30 mei, na de capitulatie van België, wilde het zelfs alle oplossingen aangaande de Middellandse Zee aanvaarden die de vrede konden dienen en tevens proberen Engeland te verleiden tot gunstige regelingen voor Suez en Gibraltar (nog concreter voorstellen waren afgestuit op de Britse weigering ermee in te stemmen). Alles was echter tevergeefs: de Italiaanse minister van buitenlandse zaken, Ciano, geloofde niet dat het in dit stadium nog enig gewicht in de schaal zou leggen en verweet de geallieerden dat ze niet in 1939 serieuze toenadering hadden gezocht. Nu zou de Duce ten koste van alles willen vechten om achttien jaar fascistische opvoeding waar te maken. Op dezelfde dertigste mei dat Frankrijk zich zo vernederde, kondigde Mussolini aan dat de strijd op 5 juni zou aanvangen; op verzoek van Hitler werd dit uitgesteld tot de Duitse luchtmacht alle Franse vliegtuigen had uitgeschakeld (het was bekend waar deze stonden en de Duitsers vreesden dat een Italiaans offensief tot hun verplaatsing zou leiden — althans, dat zeiden ze). Dus zou het heuglijke moment 'waar het Italiaanse volk naar snakke' op 10 juni aanbreken!

Mussolini deed het voorkomen alsof hij zeventig divisies kon inzetten, waarvan twaalf in Afrika, maar in werkelijkheid waren er daarvan slechts twintig op oorlogsterkte en ruim dertig waren slechts voor 50—70% strijdvaardig. Tegenover de Duitse ambassadeur Von Mackensen schepte hij vooral op over het Po-leger, dat onder zijn persoonlijke hoede was uitgerust, en wel zo voortreffelijk, dat hij het nu reeds aan de Duitsers aanbood om het tegen Engeland in te zetten. Staatssecretaris Favagrossa echter diende op 9 juni nog een rapport in waarin hij zijn verontrusting uitsprak over de geringe waarde van de luchtverdediging, die de Noorditaliaanse industrie geenszins kon beschermen. Bovendien was de langdurige onzekerheid over de vraag of de Balkan dan wel het Westen doelwit zou zijn, er debet aan dat de meeste artillerie begin juni nog in het depot te Piacenza stond; transport naar de Alpen kon wel vier weken in beslag nemen. Onder dergelijke omstandigheden was het niet vreemd dat de oorlogsverklaring op 10 juni aan 'de plutocratische en reactionaire democratieën' in het Alpengebied gevolgd werd door een indrukwekkende stilte, pas de eenentwintigste verbroken door gevechten. De pro-Franse maarschalk Badooglio had in het geheel geen haast en het zogenaamde Superleger kwam geen stap vooruit.

Associated Press

Boven: bij het vredesakkoord met Frankrijk werd een wens van Mussolini ingewilligd: boven op het fort Traversette, het Franse bolwerk aan de grens in de Alpen, ging de Italiaanse vlag wapperen.

Hiernaast: Mussolini en koning Victor Emanuel (hier tijdens een herdenking van de Italiaanse zege in Abessinië) in de militante dracht die eerder strookte met hun wensen dan met hun mogelijkheden.

Rechts: verschillende momentopnamen van de Duce, die op 10 juni 1940 werden genomen, toen Mussolini vanaf het balkon van het Palazzo Venezia een toespraak tot het volk hield, waarin hij officieel Italië's deelname aan de oorlog aan de kant van Duitsland bekend maakte.

Associated Press

voor Italië lag het doel in de bevrijding uit de kluisters van de 'Britse' Middellandse Zee. De eerste fase van deze strijd om de vrije vaart kon echter gewonnen worden door middel van actie op de Balkan, waar Joegoslavië het aangewezen doel was. Behalve hier en in de koloniën zou men grotendeels defensief optreden; het leger moest gespaard worden, vloot en luchtmacht zouden het grootste aandeel in deze oorlog krijgen.

Het was Mussolini natuurlijk bekend dat er vrij veel aan de bewapening ontbrak; er waren te weinig geweren en de fabricage van een nieuw model was juist gestaakt, omdat het gebruiken van tweetypen door elkaar onpraktisch was; pantservoertuigen en artillerie

de geschiedenis achter te raken. Zijn uiterste termijn voor het verlenen van assistentie verschoof van augustus naar begin juni. Betogen aangaande militaire achterstand verloren hun kracht nu de hele oorlog wel eens in drie maanden voorbij kon zijn. Nadat Hitlers legers het Westen hadden aangevallen, schoof Mussolini opeens Joegoslavië naar het laatste plan; het zou toch maar een surrograat zijn voor de werkelijke doelstelling: de vernietiging van Engeland en Frankrijk. Nu het voor hem vaststond dat Hitler weldra bij machte zou zijn aan de herindelings van Europa te beginnen, had hij 'een paar duizend doden nodig om aan de conferentietafel te kunnen plaatsnemen.'

Wel wierpen Engelse vliegtuigen op 12 juni enige bommen op Turijn en beschoten de Fransen daarna militaire doelen bij Genua en Venetië, wat door de Italianen beantwoord werd met het bestoken van Corsica en Malta. De Britse luchtmacht richtte zich vooral op Noord-Afrika en viel concentraties bij Tobroek aan, waardoor Mussolini op 17 juni aan de koning moest rapporteren dat de toestand aan het Egyptische front niet schitterend was en dat al twee Libische compagnieën verspeeld waren. Het ernstigste gevolg van de overhaaste oorlogsverklaring was, dat in de eerste twee dagen 130.000 ton van de koopvaardijvloot op zee of in vreemde havens verloren ging — een feit dat later de

Daarvoor moest de Atlantische kust onder controle komen, maar een deel van Frankrijk kon beter onbezet blijven, zodat daar de ontwapende Franse vloot kon worden vastgehouden. De bemanning mocht haar eventueel tot zinken brengen, als ze maar niet in Engelse handen viel.

De Italiaanse eisen ten aanzien van Frankrijk waren juist bijzonder hoog. Behalve de welbekende geluiden Nice, Tunis, Corsica en Djibouti, horen we ook over bases in Algerije en Marokko en uitlevering van de vloot. Omdat Hitler geen interesse had voor de Middellandse Zee (een ernstige strategische fout), maakte Mussolini misschien wel kans zijn imperium daar te vergroten, maar op 22

in staat was. Commandanten maakten ruzie over het opperbevel, waardoor de enige beschikbare telefoonlijn direct overbelast raakte.

De eerloosheid van de verraderlijke dolkstoot in de rug van een reeds gevallen tegenstander mocht niet verder gedreven worden. Hitler had gewonnen en legde zijn wil op in de historische spoorwagon van Compiègne (een zegepraal die hij voor Mussolini verborgen had gehouden); Italië, dat zelfs het vlakbijgelegen Nice niet had weten te bereiken, mocht de Fransen twee dagen later ontvangen en deed dat in het geheim, zonder dat de pers er ophef van mocht maken, omdat er geen overwinnaarsrol te spelen viel. Badoglio

strijd in Noord-Afrika ongunstig zou beïnvloeden.

Reeds vóór de Italiaans-Franse strijd ontbrandde, was Frankrijk bereid voor de Duitsers te capituleren: 17 juni nam Pétain de regering over en terstond riep Hitler zijn bondgenoot naar München. Hier legde hij de Italianen uit dat er hem alles aan gelegen was de Fransen niet te harde voorwaarden op te leggen, die Pétain ertoe zouden kunnen bewegen zijn zetel te verplaatsen naar Algerije of Engeland. Uit de mond van Ribbentrop vernam Ciano tot zijn verbazing voor het eerst het woord 'vrede': Hitler hoopte met het stabiele Britse *Empire* tot een akkoord te komen; zo niet, dan zou hij het vernietigen.

juni droeg hij zijn ambassadeur in Berlijn op de Führer mee te delen dat hij niet méér zou verlangen dan een gedemilitariseerde zone van 50 km langs de grens. De verklaring voor deze onverwachte vermindering der eisen is tweeledig: enerzijds liep Italië het risico door Duitsland in de steek gelaten te worden als de voorwaarden dermate uiteenliepen (ten slotte kon de schade nog bij de definitieve vrede worden ingehaald) — anderzijds moet ook een zeker schaamtegevoel een rol gespeeld hebben. Pas op 21 juni immers, één dag voor de Duits-Franse wapenstilstand, was de aanval gelast aan het Alpenleger, dat daartoe, blijkens een afgeluisterd telefoongesprek tussen twee generaals, ook toen nog niet

verzachtte het gematigde ontwerp nog meer en liet het artikel vallen dat betrekking had op de uitlevering van antifascistische vluchtelingen. Zo werd volstaan met de bezetting van een strook gronds ter breedte van een paar honderd meter (het veroverde gebied!), zowel in Frankrijk als in Tunesië uitgebreid met de gedemilitariseerde zone. Djibouti zou door Italië vrijelijk gebruikt mogen worden, evenals de spoorlijn van de haven naar Addis Abeba. Over Tunesië werd verder niets bepaald en dat zou zich enige jaren later wreken. Op 24 juni werd in een villa nabij Rome een streep gezet onder deze fase van de *phony war*, die de Italianen toch nog vierduizend doden en gewonden had gekost.

HENRI-PHILIPPE PETAIN

Is generaal een gezond beroep? Von Hindenburg werd 86, Von Moltke 90, Radetzky 91, Pétain 95; alleen stierf deze houder van het ouderdomsrecord, nota bene 'maréchal de France', in de gevangenis...

Henri-Philippe Pétain (geboren 1856) had zijn generaalsrang bereikt langs de normale weg, als vaak genoeg bevorderde korporaal. Tijdens de Eerste Wereldoorlog kwam hij naar voren als succesvol verdediger van Verdun en als opperbevelhebber, al beschouwde zijn energieke minister-president Clemenceau hem als 'een generaal die je met een trap in zijn... naar de overwinning moest jagen'. Niettemin bezorgde dezelfde Clemenceau hem na de wapenstilstand de maarschalksstaf. Daarna ging de ijdele, eierzuchtige man in de politiek, was een blauwe maandag ook nog eens minister in een van de honderd kabinetten van de Derde Republiek tussen 1871 en 1940, werd in 1939 ambassadeur bij Franco, de rechtse overwinnaar in de Spaanse burgeroorlog, en bleek als

Comité d'Histoire de la 2e Guerre Mondiale

vertegenwoordiger van de klerikale-reactionaire elementen in de Franse samenleving ('liever Hitler dan Blum' — Blum: de joodse socialist) in 1940, na de militaire ineenstorting van Frankrijk, de aangewezen figuur om de leiding te nemen. Hij werd de 'chef d'état' van een 'wettig' bewind in Vichy, alwaar hij trachtte te redden wat er te redden leek, zelfs poogde de grondslag te leggen voor een zogenaamde wederopbouw van de Franse maatschappij op de grondslagen van 'Travail, Famille, Patrie' (Arbeid, Gezin, Vaderland) en velen achter zich kreeg die zowel op hem als op De Gaulle wedden — een gok die ook in andere bezette gebieden wel werd gemaakt. Voor deze Fransen heette Pétain 'het schild', De Gaulle 'het zwaard' van Frankrijk. Maar de eerste gleed steeds meer af in een tegenwerkend, spoedig alleen nog maar tegenstribbelend medewerker met de bezetter, welke roemloze rol hem na de bevrijding een doodvonnis opleverde, door De Gaulle begrijpelijkerwijs omgezet in een levenslang, dat duurde tot 1951...

Prof. dr. J. Presser

CHARLES DE GAULLE

'Een slecht gemanierde adelaar', aldus een Britse journalist tijdens de oorlog over Charles de Gaulle. 'U was een vraagteken, u bleek een uitroepteken,' zo sprak hem in 1945 een Canadese staatsman toe. Wie, wat was vóór 1940 De Gaulle?

Niet zó ongelijk aan Pétain als men op grond van 'later' zou veronderstellen, zowel in zijn

geestelijke vorming — een nogal bekrompen traditioneel klerikalist — als in zijn loopbaan; ook hij immers een strijder voor Verdun, zelfs van 1925 af in verschillende functies rechterhand van de maarschalk. In 1934 zag van hem een geschrift het licht, een pleidooi behelzend voor een gemechaniseerd leger. Toen verwierf het weinig aandacht, maar het verschafte hem in 1940 een welkom visitekaartje: als jullie maar naar mij hadden geluisterd.

Associated Press

In dat jaar 1940 kwam zijn grote uur. Naar Engeland ontkomen, hield hij daar op 18 juni een toespraak tot het Franse volk, culmineerend in de klassiek geworden zin: 'Frankrijk heeft een slag verloren, maar niet de oorlog.' Het leek aanvankelijk een doldrieste onderneming. De Gaulle miste elke legale basis ('Ik was Frankrijk', zou hij later zeggen); hij had mededingers en tegenstanders onder de mede-uitgewekenen; Engeland en Amerika behandelden hem niet zelden neerbuigend en wantrouwend. Dat wantrouwen was wederzijds en heeft de oorlog overleefd. Tegenover deze bondgenoten was De Gaulle de Olympische vertegenwoordiger van de 'Grande Nation', geen tittel of jota opgevend van haar recht om bij elke conferentie mede aan het hoofdeinde van de tafel te zitten: onverstoorbaar, onvermurwbaar.

Zijn voorbeelden: Jeanne d'Arc, die haar land uit de diepste vernedering had opgericht; Lodewijk XIV, met zijn 'L'état c'est moi' (de staat ben ik) en dan natuurlijk Napoleon. Een Amerikaans staatsman, die hem in 1941 opzoekt, vertelt van zijn privé-vertrek, 'waar elke hoek, elke muur vol is met beelden en schilderijen van de keizer'. Daarbij vermoedelijk óók een keiharde realist, voor wie, evenals voor Napoleon, maar één illusie bestond: Frankrijk, en één desillusie: de hele wereld, Frankrijk inclusief... Zo werd hij in 1944 de bevrijder en onmiddellijk, echter voor slechts korte tijd, de heerser van de Vierde Republiek. De naoorlogse De Gaulle zou een aparte verhandeling vereisen. Slechts één trekje tot slot: van de door hem herstelde 'Académie Française' wou hij geen lid worden. 'Zoals u weet', sprak hij tot de schrijver Georges Duhamel, 'kan De Gaulle geen deel uitmaken van enige categorie en evenmin enige onderscheiding ontvangen.' Duhamel wist het, Frankrijk wist het; hij maakte het in elk geval waar.

Prof. dr. J. Presser

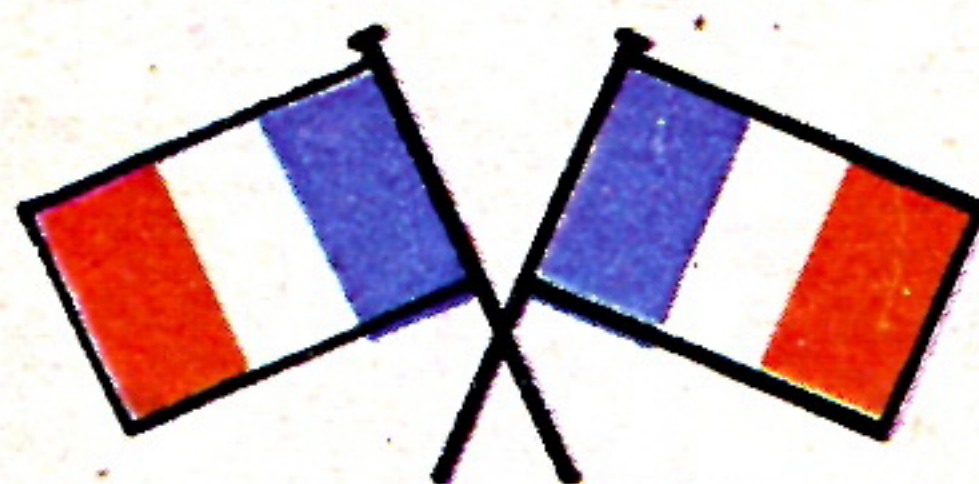
FRANKRIJK UITGETELD

DR. H. L. WESSELING

Toen op 28 juni 1919 het vredesverdrag van Versailles werd getekend, zei maarschalk Foch: 'Dit is geen vrede, het is een wapenstilstand voor twintig jaar.' Een dergelijk profetisch vermogen zou men zelfs van een maarschalk niet hebben verwacht, ook al kende men Foch welhaast bovennatuurlijke gaven en 'geheimen' toe. Twintig jaar later was het opnieuw oorlog, zij het aanvankelijk een *drôle de guerre*, een schertsoorlog. Maar toen het in 1940 ernst werd, was het lot van Frankrijk snel beslist. In zes weken tijd werd het land onder de voet gelopen. De verklaring hiervan heeft sindsdien velen beziggehouden. Zoals voor de hand ligt, zijn veel beschouwingen emotioneel gekleurd. De generaals weten de nederlaag aan de politici, aan de parlementariërs, de soldaten, de Engelsen, de vijfde colonne, kortom aan iedereen behalve aan zichzelf. De politici van hun kant zochten de schuld natuurlijk in de allereerste plaats bij de militairen en met name bij de generaals. De kwestie speelde al een rol bij de discussies over de wapenstilstand in 1940. Ze werd aan de orde gesteld in de door Vichy georganiseerde processen van Riom in 1942 en bij het officiële onderzoek van 1947 tot 1951, dat in het zogenaamde Serre-rapport is neergelegd. De schuldvraag is nu een historische vraag geworden, maar beslist geen academische.

Wanneer men naar het militaire aspect kijkt, blijken zich tal van fouten en zwakheden te hebben voorgedaan. De uitrusting van de strijdkrachten was zeer onvoldoende, met name wat betreft de luchtmacht — en ondanks de waarschuwingen van De Gaulle en Reynaud — de tanks, die een beslissende rol in de veldtocht zouden spelen. Zij waren het die het begrip 'snelheid' in één generatie totaal hadden veranderd: een dagmars van 1914 was voor de tanks van 1940 nog maar een half uur. Op dergelijke snelheden had de Franse legerleiding eenvoudig niet gerekend. De gebrekkige coördinatie tussen de Fransen en hun bondgenoten, de slechte verhoudingen en het onderlinge wantrouwen tussen Reynaud en Daladier, Gamelin en Georges, dat alles speelde hiernaast een rol. De legerleiding bood trouwens een merkwaardige aanblik. Het leek wel een bejaarde reprise van '14—'18: eerst de achtenzestigjarige Gamelin, leerling van Joffre, later de twee- en zeventigjarige discipel van Foch, Weygand.

Al op 18 juni 1940 riep De Gaulle de Fransen op tot verdere strijd.

A TOUS LES FRANÇAIS

La France a perdu une bataille!

Mais la France n'a pas perdu la guerre!

Des gouvernants de rencontre ont pu capituler, cédant à la panique, oubliant l'honneur, livrant le pays à la servitude. Cependant, rien n'est perdu!

Rien n'est perdu, parce que cette guerre est une guerre mondiale. Dans l'univers libre, des forces immenses n'ont pas encore donné. Un jour, ces forces écraseront l'ennemi. Il faut que la France, ce jour-là, soit présente à la victoire. Alors, elle retrouvera sa liberté et sa grandeur. Tel est mon but, mon seul but!

Voilà pourquoi je convie tous les Français, où qu'ils se trouvent, à s'unir à moi dans l'action, dans le sacrifice et dans l'espérance.

Notre patrie est en péril de mort.

Luttons tous pour la sauver!

VIVE LA FRANCE !

GENERAL DE GAULLE

18 Juin 1940

**QUARTIER-GÉNÉRAL,
4, CARLTON GARDENS,
LONDON, S.W.1**

En om deze gerontocratie te completeren, tenslotte nog de vierentachtigjarige Pétain. Het was mede op deze namen dat het vaste geloof in de Franse militaire superioriteit was gebaseerd. Gamelin zei dat men de Engelsen methode en organisatie zou bijbrengen, maar vooral 'du cran': lef. Wanneer men naar de strategie kijkt, blijkt echter van deze suprematie niet veel. Hierop schijnt immers de bekende uitspraak van Clemenceau van toepassing: dat de generaals altijd bezig zijn met het winnen van de vorige oorlog. In 1870 waren de Fransen verslagen — vooral door de defensieve strategie, naar men later meende. Dat zou in 1914 anders gaan. 'Offensieve geest' was toen het parool, dat pas na vele vernietigende tegenslagen wat werd genuanceerd. De aansporing wat zuiniger met mensenlevens om te springen leidde na 1918 tot het herstel van de defensieve strategie, die gebaseerd was op de vrees voor een herhaling van 1914. De Maginotlinie was, niet geheel zonder reden, de trots van deze defensie. Maar ze schiep ook een vals gevoel van veiligheid en gaf de Franse strategie voorgoed het karakter van onbeweeglijkheid, zoals in 1939 bij de inval van Polen zou blijken. De Maginotlinie was echter niet alleen een militaire, maar ook een politieke aangelegenheid. De geschiedenis van de val van Frankrijk is eigenlijk de geschiedenis van het *interbellum* zelf. De diepe kloof die door het Franse volk liep, kon in 1940 niet eensklaps worden overbrugd. Toen Reynaud in 1940 zijn kabinet formeerde, durfde hij er zijn persoonlijke vriend Léon Blum, die toch een onbetwiste vijand van de nazi's was, niet in opnemen,

omdat diens naam te zeer verbonden was met het Volksfront. De verdeeldheid van het Franse volk was in die periode tot een hoogtepunt gekomen. De rechtse kringen van aristocratie en *haute bourgeoisie* dachten met angst en afkeer aan die jaren terug. Alles was beter dan dat, zelfs Hitler, die tenslotte rust en orde had gevestigd en een bolwerk was tegen de communisten. In deze afkeer van de Volksfrontregering kwam de oude antirepublikeinse traditie tot een nieuw hoogtepunt. In 1940 kwam dit tot uiting in een soort nationaal masochisme, waardoor de oorlog gezien werd als de door God gezonden beproeving en de nederlaag als de straf voor een schuldig volk. Dit lijden was nodig om Frankrijk te zuiveren. Pétain was, volgens de aartsbisschop van Lyon, de incarnatie van het lijden van Frankrijk. Vooral door contrarevolutionairen als Maurras en de *Action française* waren deze gedachten verbreid en het is merkwaardig te zien hoe het 'integrale nationalisme' regelrecht leidde tot collaboratie en verraad. Met name in militaire kringen leefde deze mentaliteit sterk. De officieren lazen weinig en wat zij lazen, was vooral de rechtse pers, waarin week in, week uit de ondergang van Frankrijk werd verkondigd: de democratie was ziek, de bevolking gedegeneerd, het Volksfront misdadig. Marc Bloch vertelt dat 'Le Temps' het meest linkse blad was dat er in de officiersmess was te vinden en dat veel van zijn mede-officieren Franklin Roosevelt als een halve bolsjewist beschouwden. Het moreel van de troepen was tijdens de *drôle de guerre* nog gedaald. Dronkenschap, absentisme en gebrek aan discipline

waren in de ijzige winter van 1939 veel gehoorde klachten. De rancune over de geringe Engelse inspanningen werd door de vijandelijke propaganda gevoed: 'De Engelsen zullen vechten tot de laatste Fransman.' Maar wat bovenal ontbrak, was een concreet oorlogsdoel als Elzas-Lotharingen in 1914. Welke Fransman wilde sterven voor Dantzig of zelfs voor Polen?

De militaire organisatie faalde, het politieke leiderschap was zwak, het volk verdeeld, het geestelijk klimaat in vele opzichten bedorven. Maar tenslotte kan men zich de vraag stellen of ook zonder dat alles Frankrijk een kans had gehad op meer succes. De demografische situatie was ongunstig voor Frankrijk, zoals ook al in 1914; in 1940 kwam het bovendien aan op economische en technische factoren. In dat opzicht viel de vergelijking voor Frankrijk met zijn toch al achterlijke economie die ook nog door langdurige stakingen was verlamd, nog slechter uit. Vanuit politiek en militair oogpunt was er dus geen andere politiek mogelijk dan te zoeken naar bondgenoten. De keuze voor een op Engeland en de VS gerichte koers was door Clemenceau reeds in Versailles gemaakt en die keus was men trouw gebleven. Het was natuurlijk een hachelijke politiek, omdat ze eerst op de lange duur kon worden gehonoreerd, terwijl Frankrijk reeds onmiddellijk in de slag zou zijn. Maar was er een andere politiek mogelijk? En als men naar 1945 kijkt en niet naar 1940: heeft deze politiek dan gefaald? De Gaulle zei het al in 1940: 'Frankrijk heeft een slag verloren, maar de oorlog heeft het niet verloren.'

De hotels en cafés rond het station van Bourges waren alle gesloten. We reden terug naar de stad en stopten voor het eerste grote hotel dat wij zagen: Hotel de France. De deur was gesloten, maar de hal was vol mensen. We klopten en belden totdat de deur werd geopend. De patron verscheen in een toestand van totale ontredde; er was geen voedsel te krijgen, het hotel was bomvol vluchtelingen en het zou binnen een uur door allen verlaten worden. Wisten we dan niet dat de Duitsers na de lunch zouden binnenvallen? Ze waren bij La Charité en Nevers reeds de Loire overgestoken. We verzekerden hem dat dit niet waar was, maar hij ging voort met paniek te zaaien.

Wat verder in de straat vonden we een restaurant waar nog maaltijden werden geserveerd. Een stem spetterde uit een oude luidspreker aan de muur: 'Ici Radio Journal de France...' Er viel een complete stilte in de zaal, de serveersters bleven staan, de schalen in hun handen.

De stem ging verder: 'Het kabinet kwam gisteren tot driemaal toe bijeen, in de avond werd het volgende communiqué vrijgegeven: In de huidige omstandigheden is de ministerraad op voorstel van monsieur Paul Reynaud tot het besluit gekomen dat de leiding over Frankrijk in handen dient te worden gegeven van een hoge autoriteit die het algemeen respect heeft van de natie.' Daarna luisterden we naar de onpersoonlijke, trillende stem van een oude, vermoei-

DE GROTE PANIEK

de man: 'Fransen! Op verzoek van de president van de republiek heb ik vandaag de leiding van de Franse regering in handen genomen.

Ik ben in mijn gedachten en in mijn hart bij ons bewonderenswaardige leger... Mijn hart is ook bij de arme vluchtelingen, die zoveel moeten verdragen... Ik geef mijzelf aan Frankrijk om het te helpen in dit noodlotsuur... Het is met een bezwaard hart dat ik u meedeel dat wij de strijd moeten staken... Een verdere vernieling van ons kostbare land moet worden voorkomen... Ik heb onze tegenstanders vandaag gevraagd de voorwaarden te stellen voor het beëindigen van de vijandelijkheden.'

Daarna speelde een orkest de Marseillaise. De mensen in het restaurant waren met stomheid geslagen. Ze wisten niet wat te doen: opstaan terwijl het volkslied werd gespeeld, ja of nee. Toen rees een man omhoog en riep: 'Vive la France!' Aanvankelijk volgden hem slechts enkele stemmen. Toen klonk de kreet door de hele zaal.

Slechts achtenveertig uur eerder had Reynaud verklaard dat het veroveren van heel Frankrijk door de Duitsers van weinig betekenis zou zijn; de regering maakte aanstalten zich naar Afrika terug te trekken en vandaar de strijd voort te zetten. Deze gedachte had ons allen, die zuidwaarts trokken, moed gegeven.

Alleen in het leger kende men de bittere waar-

heid; alleen het leger wist dat de grote en tot voor kort beroemde Franse strijdmacht niet in een open gevecht was verslagen. De meeste vluchtende soldaten hadden de Duitsers nooit gezien. Het Franse leger was verslagen door de paniek onder de bevolking, dat het juist wilde verdedigen. Het waren de burgers die de vijand wel hadden gezien en in hun angst op de vlucht waren geslagen en daardoor de troepen deden omkeren. Dit was de tragedie waaraan Pétain en de leden van de generale staf een einde wilden maken.

We vonden toch een tafeltje en aten haastig. Daarna liepen we door de hoofdstraat. Nu toonde de bevolking haar reacties. Bijna alle winkels waren gesloten, de straten waren overvol en in elke deuopening stonden groepen van discussiërende mensen.

'Ik zeg dat het niet mogelijk is; het was zeker de stem van een oude man, maar Pétain was het niet. Dit is de een of andere propaganda-stunt van de Duitsers om ons te ruïneren. Hoe kunnen we leugens van waarheid onderscheiden nu ze zoveel van onze radiostations in bezit hebben? Herinner je dat ze hetzelfde hebben uitgehaald in Polen en in Holland en nu doen ze het hier. Het is niet waar. Ik zeg het je. Geen enkele Fransman is bereid Hitler om vrede te smeken.'

(Fragment uit 'The roads to Bordeaux' door Dennis Freeman en Douglas Cooper, The Cresset Press, London)